

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 18. maaliskuuta 2019
(OR. en)

6337/19

COHOM 20
CFSP/PESC 119
CONUN 13
DEVGEN 25
FREMP 19

YHTEENVETO ASIAN KÄSITTELYSTÄ

Lähtettäjä: Neuvoston pääsihteeristö

Päivämäärä: 18. maaliskuuta 2019

Vastaanottaja: Valtuuskunnat

Ed. asiak. nro: 6118/19

Asia: Ehdotus EU:n ihmisoikeussuuntaviivoiksi syrjimättömyydestä ulkoisessa toiminnassa

---

Valtuuskunnille toimitetaan liitteessä neuvoston 3681. istunnossaan 18. maaliskuuta 2019 hyväksymät EU:n ihmisoikeussuuntaviivat syrjimättömyydestä ulkoisessa toiminnassa.

EU:n ihmisoikeussuuntaviivat syrjimättömyydestä ulkoisessa toiminnassa

Sisällysluettelo

1. Mitä syrjintä on?	5
1.1 Syrjimättömyyteen liittyviä käsitteitä	8
2. Syrjinnän torjuntakeinot – syrjinnän ehkäiseminen ja kieltäminen	12
3. Operatiiviset suuntaviivat	18
3.1 Syrjintään puuttuminen kahdensivälisessä yhteistyössä ja vuoropuhelussa	20
3.2 Syrjintään puuttuminen EU:n kehitysyhteistyön ja humanitaarisen avun kautta	25
3.3 Syrjintään puuttuminen monensivälisessä yhteistyössä	29
3.4 Syrjintään puuttuminen tukemalla kansalaisyhteiskunnan toimia	31
4. Syrjimättömyyttä koskevien EU:n ihmisoikeussuuntaviivojen jatkotoimet ja tarkistaminen	33
LIITE I: Kansainväliset ihmisoikeussopimukset, työntekijöiden oikeuksia koskevat kansainväliset (ILO:n) sopimukset ja humanitaarista oikeutta koskevat sopimukset, jotka ovat syrjinnän poistamisen kannalta erityisen merkityksellisiä	34
LIITE II: Lisätietoja EU:n, sen toimielinten ja virastojen sekä kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen verkkosivuilta	36

Johdanto

Syrjintäkielto kuuluu ihmisoikeusalan kansainvälisen oikeuden tärkeimpiin periaatteisiin. Sen jälkeen kun ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus hyväksyttiin Pariisissa vuonna 1948, tätä periaatetta on korostettu edelleen myöhemmin laadituissa ihmisoikeussopimuksissa, jotka on sisällytetty useimpien maailman maiden lainsäädäntöön. Syrjintäkielto on yksi Euroopan unionin perussopimusten¹, Euroopan unionin perusoikeuskirjan² ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen keskeisistä periaatteista.

Siitä huolimatta, että syrjintä kielletään selvästi ihmisoikeusalan kansainvälisessä oikeudessa, miljoonat henkilöt kohtaavat edelleen syrjintää, joka estää heitä käyttämästä täysin ihmisoikeuksiaan ja saavuttamasta koko potentiaaliaan yhteiskunnan tasavertaisina ja aktiivisina jäseninä. Syrjintä voi johtaa yhteiskunnalliseen levottomuuteen, väkivaltaan, konflikteihin ja pakkomuuttoihin. Äärimmäisen korkeiden inhimillisten kustannusten lisäksi syrjintä aiheuttaa valtavia taloudellisia kustannuksia köyhyyden ja menetettyjen mahdollisuuksien muodossa niin yksittäisille henkilöille ja heidän perheilleen kuin kokonaisille yhteiskunnille. Koska syrjintäkielto on yksi niistä keskeisistä periaatteista, joihin Euroopan unioni (EU) perustuu, EU on vahvasti sitoutunut torjumaan kaikenlaista syrjintää sekä rajojensa sisällä että koko maailmassa.

---

¹ Lainaukset Euroopan unionista tehdystä sopimuksesta (SEU) ja Euroopan unionin toiminnasta tehdystä sopimuksesta (SEUT): a) *SEU-sopimuksen artikla 2*: Unionin perustana olevat **arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina**. Nämä ovat jäsenvaltioille yhteisiä arvoja yhteiskunnassa, jolle on ominaista moniarvoisuus, **syrjimättömyys**, suvaitsevaisuus, oikeudenmukaisuus, yhteisvastuu sekä naisten ja miesten tasa-arvo. b) *SEU-sopimuksen artikla 3, kohta 3*: Unioni toteuttaa sisämarkkinat. Se pyrkii Euroopan kestävään kehitykseen, jonka perustana ovat tasapainoinen talouskasvu ja hintavakaus, täystyöllisyyttä ja sosiaalista edistystä tavoitteleva erittäin kilpailukykyinen sosiaalinen markkinatalous sekä korkeatasoinen ympäristönsuojelu ja ympäristön laadun parantaminen. Se edistää tieteellistä ja teknistä kehitystä. **Unioni torjuu sosiaalista syrjäytymistä ja syrjintää sekä edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja sosiaalista suojelua, naisten ja miesten tasa-arvoa**, sukupolvien välistä yhteisvastuuta ja lapsen oikeuksien suojelua. Unioni edistää taloudellista, sosiaalista ja alueellista yhteenkuuluvuutta sekä jäsenvaltioiden välistä yhteisvastuuta. Unioni kunnioittaa kulttuuriensa ja kieltensä rikkautta ja monimuotoisuutta sekä huolehtii Euroopan kulttuuriperinnön vaalimisesta ja kehittämisestä. c) *SEUT-sopimuksen artikla 10*: Unioni pyrkii politiikkojensa ja toimiensa määrittelyssä ja toteuttamisessa torjumaan kaiken sukupuoleen, rotuun, etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän.

² Perusoikeuskirja koskee kaikkia EU:n jäsenvaltioita, kun ne soveltavat unionin oikeutta, ja kaikkia EU:n toimielimiä ja elimiä niiden kaikessa toiminnassa.

Kaikenlaisen syrjinnän torjuminen on määritelty EU:n prioriteetiksi myös vuonna 2012 hyväksytyssä ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevassa EU:n strategiakehyksessä³. Vuosia 2015–2019 koskevassa EU:n toimintasuunnitelmassa edellytettiin välineiden kehittämistä EU:lle syrjinnän torjumiseksi.

Nämä syrjimättömyyttä koskevat EU:n ihmisoikeussuuntaviivat perustuvat ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevaan EU:n toimintasuunnitelmaan ja täydentävät kehitysyhteistyössä Euroopan komission käytettävissä olevia operatiivisia välineitä EU:n kehitysyhteistyöhön soveltaman kaikki ihmisoikeudet käsittävän oikeusperustaisen lähestymistavan puitteissa.

Syrjinnän torjuminen on myös monialainen tavoite. Tässä yhteydessä esimerkkinä voidaan mainita EU:n yleinen tullietuusjärjestelmä (GSP). Se tarjoaa yksipuolisia kauppaehtoja heikossa asemassa oleville kehitysmailla, kuten vähiten kehittyneille maille, joilla on lähes täysimääräinen pääsy EU:n markkinoille "Kaikki paitsi aseet" -järjestelyn puitteissa. GSP-asetuksen mukaan perustavaa laatua olevissa kansainvälisissä ihmisoikeuksia ja työntekijöiden oikeuksia koskevissa yleissopimuksissa vahvistettuja keskeisiä periaatteita on kunnioitettava. Näitä sopimuksia ovat muun muassa kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1965), kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979) ja yleissopimus, joka koskee työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvaa syrjintää (nro 111) (1958). Kestävää kehitystä ja hyvää hallintoa koskevan erityisen kannustusmenettelyn (GSP+) piiriin kuuluvilta mailta edellytetään tätäkin enemmän: niiden on ratifioitava ja pantava täytäntöön 27 kansainvälistä yleissopimusta muun muassa ihmisoikeuksien, työntekijöiden oikeuksien, ympäristön ja hyvän hallintotavan aloilta. EU seuraa näiden velvoitteiden täytäntöönpanoa⁴.

Syrjimättömyyttä koskevilla EU:n suuntaviivoilla on tarkoitus täydentää ja lujittaa muita EU:n ihmisoikeussuuntaviivoja⁵, ja niiden tavoitteena on

- lisätä EU:n vaikuttavuutta kaikenlaisen syrjinnän torjumisessa
- lisätä EU:n arvojen ja syrjinnän torjumistoimien näkyvyyttä ja tietoisuutta niistä.

---

³ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11855-2012-INIT/fi/pdf>

⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 978/2012 yleisestä tullietuusjärjestelmästä ja sen liite VIII keskeisistä ihmisoikeuksista ja työntekijöiden oikeuksista koskevista YK:n/ILO:n yleissopimuksista.

⁵ Kaikki EU:n ihmisoikeussuuntaviivat: https://eeas.europa.eu/topics/human-rights-democracy/6987/eu-human-rights-guidelines_en

Syrjimättömyyttä koskevissa ihmisoikeussuuntaviivoissa annetaan käsitteisiin ja toimintaan liittyviä ohjeita EU:n ulkoisessa toiminnassa noudatettavaa ihmisoikeuspolitiikkaa varten. Ne perustuvat syrjäntäkieltoa ja syrjimättömyyden edistämistä koskeviin EU:n ja kansainvälisiin ihmisoikeussääntöihin ja -normeihin, joita niissä myös selitetään. Lisäksi niissä annetaan EU:n toimielimille ja henkilöstölle sekä jäsenvaltioille selkeät poliittiset linjat, joita tulee noudattaa yhteistyössä ja yhteyksissä kolmansien maiden sekä kansainvälisten järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

1. Mitä syrjäntä on?

Syrjäntä määritellään henkilön tai henkilöryhmän erilaiseksi kohteluksi, jonka perusteena on kielletty seikka, jolla ei ole objektiivista eikä kohtuullista perustelua⁶. Kielletyt perusteet määritellään ihmisoikeusalan kansainvälisessä oikeudessa. Jäljempänä luetellut perusteet on koottu ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta (art. 2.), kaikkinaisen rotusyrjäntän poistamista koskevasta kansainvälisestä yleissopimuksesta, Euroopan ihmisoikeussopimuksesta ja sen pöytäkirjasta nro 12, Euroopan unionin perusoikeuskirjasta, järjestäytymisoikeutta ja kollektiivista neuvottelu-oikeutta koskevasta Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimuksesta nro 98⁷ sekä neljästä Geneven yleissopimuksesta ja niiden kahdesta lisäpöytäkirjasta⁸.

---

⁶ Ks. Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI) yleistä politiikkaa koskevan suosituksen nro 7 kohta 1 b.

⁷ ILO:n yleissopimuksen nro 98 artiklan 1 mukaan työntekijöiden tulee saada tyydyttävää suojelua ammatillisen järjestäytymisen vastaiselta toiminnalta.

⁸ Geneven sopimus (I) maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta (1949), Geneven sopimus (II) merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta (1949), Geneven sopimus (III) sotavangeista (1949) ja Geneven sopimus (IV) siviileistä (1949). Lisäpöytäkirja (I) kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta ja lisäpöytäkirja (II) kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta. Nämä sopimukset muodostavat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ytimen.

Kielletyt syrjäntäperusteet, jotka on mainittu sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, työntekijöiden oikeuksia koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa, kansainvälistä humanitaarista oikeutta koskevissa sopimuksissa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa

Ikä

Syntymä- tai muu asema

Ihonväri

Syntyperä

Vammaisuus

Geneettiset ominaisuudet

Kieli

Kansalliseen vähemmistöön kuuluminen

Ammattiliittoon kuuluminen

Kansallinen, etninen tai yhteiskunnallinen alkuperä

Poliittinen tai muu mielipide

Varallisuus (taloudellinen asema)

Rotu

Uskonto tai vakaumus

Sukupuoli

Seksuaalinen suuntautuminen

Muu asema / muu niihin verrattava tunnusmerkki

Perusteisiin liittyviä huomioita

"Muu asema / muu niihin verrattava tunnusmerkki"

Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa mainittujen kiellettyjen perusteiden luettelon päättäminen "muuhun asemaan" (tai kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa "muuhun niihin verrattavaan tunnusmerkkiin") tarkoittaa, että kiellettyjen syrjäntäperusteiden luettelo ei ole tyhjentävä, ja siten korostetaan sitä, että ihmisoikeudet kuuluvat kaikille ihmisille/henkilöille ilman minkäänlaista erottelua⁹.

"Rotu": Näissä suuntaviivoissa käsitettä "rotu" käytetään ja tulkitaan ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen ja EU:n oikeuden mukaisesti eikä se siis tarkoita, että annettaisiin hyväksyntä teorioille, joilla yritetään määrittää eri ihmisrotujen olemassaolo¹⁰.

"Syntyperä": Käsitettä käytetään usein samassa merkityksessä kuin käsitettä "rotu". "Syntyperä" *ei* kuitenkaan viittaa yksinomaan "rotuun", vaan sillä on merkitys ja soveltamisala, jotka täydentävät muita kiellettyjä syrjäntäperusteita. Komitea¹¹ vahvistaa myös, että "syntyperään" perustuvaan syrjäntään sisältyy sosiaalisiin kerrostumiin perustuva yhteisöjen jäsenten syrjäntä, kuten kastijärjestelmä ja vastaavat syntymässä saatuun asemaan perustuvat järjestelmät.

---

⁹ Esimerkkeinä perusteista, jotka voivat kuulua luokkaan "muu asema", voidaan mainita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätökset, joissa on vahvistettu, että muun muassa hiv-positiivisuuteen (Kijutin vastaan Venäjä – hakemus nro 2700/10), aviottomuuteen (syntyminen avioliiton ulkopuolella) (Mazurek vastaan Ranska – hakemus nro 34406/97), seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin (Identoba ja muut vastaan Georgia – hakemus nro 73235/12), terveydentilaan (Novruk ja muut vastaan Venäjä – hakemus nro 31039/11) ja sairauteen (G.N. ja muut vastaan Italia – hakemus nro 43134/05) perustuva syrjäntä on Euroopan ihmisoikeussopimuksen artiklan 14 (Syrjinnän kielto) nojalla kielletty.

¹⁰ Rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29. kesäkuuta 2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/43/EY johdanto-osan kappale 6: "Euroopan unioni ei hyväksy teorioita, jotka pyrkivät osoittamaan, että on olemassa toisistaan erillisiä ihmisrotuja. Tässä direktiivissä käytetty sana "rotu" ei merkitse tällaisten teorioiden hyväksymistä."

¹¹ YK:n alainen rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CERD) yleisessä suosituksessaan nro 29.

"**Vammaisuus**": Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen¹² mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden¹³ kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

1.1 Syrjimättömyyteen liittyviä käsitteitä

Oikeudellinen (de jure) ja tosiasiallinen (de facto) syrjintä

Oikeudellisissa ja poliittisissa teksteissä erotetaan toisistaan oikeudellinen (de jure) ja tosiasiallinen (de facto) syrjintä. Syrjintä on oikeudellista, kun voimassa olevat lait ja toimintapolitiikat ovat itsessään syrjiviä tai mahdollistavat syrjinnän. Syrjintä on tosiasiallista, kun laki tai toimintapolitiikka ei itsessään ole syrjivä, mutta sen täytäntöönpanolla ja täytäntöönpanon valvonnalla on syrjintää aiheuttavia vaikutuksia¹⁴.

---

¹² Euroopan unioni on vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen osapuoli.

¹³ Mitä tulee "erilaisiin esteisiin", esteettömyyttä pidetään edellytyksenä sille, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. Ks. myös vammaisyleissopimuksella perustetun komitean (CRPD-komitean) yleishuomio nro 6 (2018) yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä (asiak. CRPD/c/GC/6).

¹⁴ Naisiin kohdistuvaa syrjintää lainsäädännössä ja käytännössä käsittelevä ihmisoikeusneuvoston työryhmä kuvailee näitä kahta syrjintätyyppiä (tässä tapauksessa naisten osalta) seuraavasti: *Syrjintä voi olla oikeudellista (de jure), kun lain tai toimintapolitiikan teksti sisältää syrjiviä säännöksiä, taikka tosiasiallista (de facto), kun laki tai toimintapolitiikka ei itsessään ole syrjivä, mutta sen täytäntöönpanolla ja täytäntöönpanon valvonnalla on naisiin kohdistuva kielteinen vaikutus. Tosiasiallinen syrjintä voi myös olla seurausta laajemmista käytännöistä, kuten esimerkiksi kulttuurista, perinteistä ja stereotyyppioista, joiden tuloksena naiset eivät ole täysin tasa-arvoisia eivätkä voi käyttää kaikkia oikeuksiaan. Pitkäaikainen historiallinen ja rakenteellinen eriarvoisuus, jota usein esimerkiksi vähemmistöryhmät kokevat, voi myös aiheuttaa tosiasiallista syrjintää.*

Välitön ja välillinen syrjintä

Syrjinnän vastaisten EU-direktiivien¹⁵ mukaan "välittömänä syrjintänä" pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan rodun tai etnisen alkuperän perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa. "Välillisenä syrjintänä" pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä ole puolueettomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta, ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia¹⁶. Edellä mainituissa esimerkeissä viitataan perusteisiin, jotka liittyvät rotuun tai etniseen alkuperään, mutta on aiheellista korostaa, että välitöntä ja välillistä syrjintää voi ilmetä minkä tahansa perusteen johdosta.

Rakenteellinen syrjintä¹⁷

Välitöntä ja välillistä syrjintää käsitteinä täydennetään joskus käsitteillä "rakenteellinen syrjintä", "institutionaalinen syrjintä" tai "järjestelmällinen syrjintä". Näitä käsitteitä käytetään kuvaamaan sellaisen kokonaisen henkilöryhmän kokemaa ulkopuolelle sulkemista ja syrjintää, johon kuuluvilla on samat ominaisuudet tai johon kohdistuvat samat syrjintäperusteet. "Rakenteellisella syrjinnällä" viitataan instituutioiden ja muiden yhteiskunnan rakenteiden sääntöihin, normeihin, käytäntöihin sekä suhtautumis- ja käyttäytymismalleihin, jotka tietoisesti tai tiedostamatta estävät ryhmiä tai yksilöitä hyödyntämästä samoja oikeuksia ja mahdollisuuksia kuin muut ja joiden vuoksi ne ovat väestön enemmistöä epäedullisemmassa asemassa¹⁸.

---

¹⁵ Käytetty esimerkki on rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29. kesäkuuta 2000 annetusta neuvoston direktiivistä 2000/43/EY.

¹⁶ Ks. myös (taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen) taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevän komitean yleishuomio nro 20: Välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan jostakin kiellettyyn perusteeseen liittyvästä syystä epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan vertailukelpoisessa tilanteessa. Välillinen syrjintä liittyy lakeihin, toimintapolitiikkoihin ja käytäntöihin, jotka vaikuttavat sinällään neutraaleilta, mutta joilla on suhteeton vaikutus oikeuksien käyttöön liittyen kiellettyihin syrjintäperusteisiin.

¹⁷ "Rakenteellista syrjintää" tai "kanssakäymiseen ja olettamukseen perustuvaa syrjintää" ei ole määritelty kansainvälisessä eikä EU:n oikeudessa.

¹⁸ Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI) tarkistettu yleistä politiikkaa koskeva suositus nro 2 (kohta 20)
<http://ombudsman.hr/attachments/article/1283/REC-02rev-2018-006-ENG.pdf>

Kanssakäymiseen ja olettamukseen perustuva syrjintä¹⁹

Tämän tyyppistä syrjintää kutsutaan usein läheissyrjinnäksi, koska uhriin kohdistuu syrjintää sen takia, että hänellä on yhteyksiä henkilöön tai henkilöihin, jotka ovat syrjintään syyllistyneen ennakkoluulojen pääkohteita. Läheissyrjintä voi tapahtua suhteessa useisiin erilaisiin perusteisiin kuten vammaisuuteen ja on käsitteellisesti kytköksissä "kanssakäymiseen liittyviin perusteisiin". Kanssakäymiseen perustuvan syrjinnän käsitettä lähellä on olettamukseen perustuvan syrjinnän käsite. Tässä tapauksessa uhria syrjitään, koska hänen oletetaan olevan syrjintään syyllistyneen ennakkoluulojen kohde tai kuuluvan ryhmään, joka on kohteena.

Syrjivä profilointi

Syrjivää profilointia ei ole yhtäpitävästi määritelty kansainvälisessä tai EU:n oikeudessa, mutta "syrjivänä profilointina" pidetään tilannetta, jossa turvallisuus- tai lainvalvontaviranomaiset epäilevät henkilöä tai kohdistavat häneen toimenpiteitä esimerkiksi kiellettyihin syrjintäperusteisiin liittyvien stereotyyppien perusteella eikä niinkään yksittäisen epäilyn perusteella²⁰.

Viime vuosina on kiinnitetty entistä enemmän huomiota syrjivän rotuun perustuvan tai etnisen profiloinnin ehkäisemiseen turvallisuus- ja lainvalvonta-alalla sekä rajavalvonnassa ja maahanmuuttoasioissa. Turvallisuus- ja lainvalvontaviranomaiset ovat valtion virkailijoita, joilla on ehdoton velvollisuus kunnioittaa työssään täysin ihmisoikeuksia ja noudattaa syrjinnän kieltäviä lakeja.

---

¹⁹ Ks. alaviite 17.

²⁰ Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) on laatinut oppaan "Kohti tehokkaampaa poliisitoimintaa: Syrjivä etninen profilointi, sen tausta ja ehkäiseminen" <http://fra.europa.eu/en/tags/ethnic-profiling>. Syrjintäkielto ei tarkoita sitä, etteikö henkilökohtaista ominaisuutta voida käyttää profiloinnin oikeuttavana tekijänä rikostutkinnan tai rajatarkastusten yhteydessä (ks. perusoikeusviraston oppaan kohta 2.4). Epäilylle on kuitenkin oltava perusteltuja syitä, joiden on pohjauduttava muihin tietoihin kuin suojeltuihin perusteisiin.

Moninkertainen syrjintä

Henkilöt voivat tulla syrjityiksi usean syrjintäperusteen vuoksi. Yhdenvertaista kohtelua työssä koskeva direktiivi²¹ ja edellä mainittu rodusta riippumatonta yhdenvertaista kohtelua koskeva direktiivi²² sisältävät erityisen viittauksen moninkertaiseen syrjintään. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeussopimuksista vain vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa viitataan moninkertaiseen syrjintään:

Ovat huolestuneita vaikeista olosuhteista, joita kohtaavat ne vammaiset henkilöt, joihin kohdistuu moninkertaista tai törkeää syrjintää rodun, ihonvärin, sukupuolen, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun mielipiteen, kansallisuuden, alkuperäkansaan kuulumisen, etnisen tai sosiaalisen alkuperän, varallisuuden, syntyperän, iän tai muun aseman perusteella²³.

Moninkertaiseen syrjintään liittyy läheisesti "risteävän syrjinnän" käsite. Risteävällä syrjinnällä tarkoitetaan tilannetta, jossa useat perusteet ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa samanaikaisesti siten, että niistä tulee toisistaan erottamattomia ja niiden yhdistelmä saa aikaan uuden syrjintäperusteen.

Toisiaan täydentävät syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus

Syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden periaatteita kuvataan usein toisiaan täydentävinä periaatteina. Niiden perustana on ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen artikla 1, jonka mukaan kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja **tasavertaisina** arvoltaan ja oikeuksiltaan, sekä artikla 2, jonka mukaan jokainen on oikeutettu kaikkiin "tässä julistuksessa" esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista erotusta. Edellä mainituissa EU:n direktiiveissä yhdenvertaisesta kohtelusta työssä ja rodusta riippumattomasta yhdenvertaisesta kohtelusta on mainittu tarkoitukseksi "luoda puitteet (direktiiveissä lueteltuihin perusteisiin) perustuvan syrjinnän torjumiselle **yhdenvertaisen** kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa".

---

²¹ Neuvoston direktiivi 2000/78/EY, annettu 27. marraskuuta 2000, yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista.

²² Direktiivin johdanto-osan kappale 14.

²³ Vammaisyleissopimuksen johdanto-osan kappale p.

2. Syrjinnän torjuntakeinot – syrjinnän ehkäiseminen ja kieltäminen

Kaikissa maissa valtion on toteutettava toimia syrjinnän ehkäisemiseksi ja poistamiseksi tehokkaalla tavalla. Nämä toimet on kuvattu hyvin ihmisoikeusalan kansainvälisessä oikeudessa sekä sopimuksia valvovien komiteoiden yleistä politiikkaa koskevissa suosituksissa. Tässä jaksossa kuvataan syrjinnän vastaisten toimenpiteiden peruspiirteet.

Yleiset syrjimättömyyspolitiikat

Ihmisoikeusalan kansainvälisessä oikeudessa valtioilta edellytetään syrjimättömyyden periaatteiden edistämistä ja puolustamista, että ne ryhtyvät kaikkiin aiheellisiin toimenpiteisiin syrjinnän poistamiseksi muun muassa yhteiskunnan, talouden ja kulttuurin aloilla. Tämä edellyttää politiikan, lainsäädännön ja hallinnon aloilla toimenpiteitä, jotka on mahdollista määritellä yksityiskohtaisemmin, esimerkiksi ihmisoikeuskoulutuksen ja kansalaisvalistusohjelmien laatimisessa muun muassa keskinäisen ymmärtämyksen, suvaitsevaisuuden ja rauhan edistämiseksi. Monet valtiot laativat kansallisia toimintasuunnitelmia. Myös vuonna 2001 järjestetty rasismien, rotusyrjinnän, muukalaisvihamielisyyden ja suvaitsemattomuuden vastainen maailmankonferenssi suositteli toimintasuunnitelmien laatimista rasismien ja muukalaisvihan torjumiseksi. YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto on julkaissut käytännön oppaan rotusyrjinnän vastaisten kansallisten toimintasuunnitelmien laatimista varten²⁴. Lisäksi Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI), joka on Euroopan neuvoston alainen seurantaelin, on antanut suuntaviivojen muodossa yleistä politiikkaa koskevia suosituksia syrjimättömyyttä edistävien toimintapolitiikkojen laatimista varten²⁵. Euroopan unionissa useiden EU:n jäsenvaltioiden laatimat romanien integraatiota edistävät kansalliset strategiat ovat myös esimerkkejä kansallisista toimintasuunnitelmista.

Työmarkkinoiden ja ammatin harjoittamisen alalla Kansainvälisen työjärjestön (ILO) puitteissa on hyväksytty useita yleissopimuksia, joissa määrätään kansallisten toimintapolitiikkojen laatimisesta. Näistä yleissopimuksista ILO on luokitellut kaksi perustavaa laatua oleviksi yleissopimuksiksi.

---

²⁴ <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR-PUB-13-03.pdf>

²⁵ Ks. esim. https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GeneralThemes_en.asp.

Ensimmäinen on samapalkkaisuutta koskeva ILO:n yleissopimus nro 100. Siinä edellytetään, että yleissopimuksen ratifioineet valtiot edistävät samanarvoisesta työstä miehille ja naisille maksettavan saman palkan periaatteen soveltamista kaikkiin työntekijöihin ja turvaavat sen. Toinen perustavaa laatua oleva sopimus on työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvaa syrjintää koskeva ILO:n yleissopimus nro 111, joka on soveltamisalaltaan yleisluonteisempi. Siinä edellytetään, että yleissopimuksen ratifioineet valtiot kehittävät ja noudattavat sellaista kansallista politiikkaa, jonka tarkoituksena on edistää yhtäläisten mahdollisuuksien suomista ja tasavertaista kohtelua työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä silmällä pitäen sitä, että kaikki syrjintä tässä suhteessa lopetetaan. Lisäksi työelämän peruseriaatteista ja -oikeuksista vuonna 1998 hyväksytyssä ILO:n julistuksessa²⁶ järjestön jäsenmaat velvoitetaan noudattamaan, edistämään ja toteuttamaan näitä periaatteita ja perusoikeuksia, joihin kuuluu muun muassa työmarkkinoilla ja ammatinharjoittamisen yhteydessä tapahtuvan syrjinnän poistaminen, riippumatta siitä, ovatko maat ratifioineet edellä mainittuja kahta perustavaa laatua olevaa yleissopimusta. Vuonna 2017 ILO hyväksyi työelämän peruseriaatteista ja -oikeuksista päätöslauselman²⁷, jossa edellytetään sitoumuksen uusimista ja konkreettisia toimia tällä alalla, mukaan lukien syrjimättömyyttä edistävien toimintapolitiikkojen laatiminen.

Syrjintäkielto lainsäädännössä

Monilla valtioilla on voimassa lakeja, joissa ihmisoikeusalan kansainvälisen oikeuden mukaisesti nimenomaisesti kielletään syrjintä. Useissa maissa syrjintäkielto ja kaikkien henkilöiden yhdenvertaisuus on sisällytetty maan perustuslakiin, jota täydennetään yksityiskohtaisemmalla kansallisella lainsäädännöllä, jossa mainitaan syrjintäperusteet. Syrjinnän ehkäisemiseksi ja syrjintäkiellon panemiseksi täytäntöön on olemassa oikeudelliset ja hallinnolliset rakenteet, instituutiot ja mekanismit. Syrjivät asenteet ja ennakkoluulot ilmenevät usein julkisena yllyttämisenä vihaan ja väkivaltaan sellaista henkilöä tai ryhmää kohtaan, jolla on suojattu ominaisuus, ja tässä muotona ovat rasistiset ja muukalaisvihameliset vihapuheet ja väkivalta (viharikokset). Näin ollen on tärkeää, että syrjintäkieltoa täydennetään lakiin kirjattavalla kiellolla, joka koskee julkista yllyttämistä vihaan ja väkivaltaan sekä viharikoksia ja niihin yllyttämistä, sananvapautta täysin kunnioittaen²⁸.

---

²⁶ <http://www.ilo.org/declaration/lang--en/index.htm>

²⁷ Ks. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_561873.pdf

²⁸ Hyvänä esimerkkinä on EU:n oma lainsäädäntö, jossa käsitellään vihaan ja väkivaltaan yllyttämistä: Neuvoston puitepäätös 2008/913/YOS, tehty 28. marraskuuta 2008, rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin.

Tehokkaat oikeussuojakeinot

Lakeihin on vähintäänkin sisällytettävä riittävät suojakeinot syrjintää ja uhriksi joutumista vastaan. Tähän kuuluu oikeussuojan saatavuus, jonka hallinnoinnista vastaavat tuomioistuimet tai muut toimivaltaiset hallintoelimet, jotka voivat taata uhrille tehokkaat oikeussuojakeinot, mukaan lukien korvaus tai hyvitys kärsitystä vahingosta tai haitasta. Jotta tehokkaat oikeussuojakeinot toteutuvat, on tärkeää, että syrjintärikoksiin syyllistyneet saatetaan teoistaan vastuuseen ja että oikeudelliset seuraamukset syrjinnän vastaisten lakien rikkomisesta ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia²⁹.

Kohtuulliset mukautukset

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa YK:n yleissopimuksessa (2007) kohtuullisella mukauttamisella tarkoitetaan tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Vammaisyleissopimus velvoittaa sopimusvaltiot toteuttamaan kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen kohtuullisten mukautusten tekemisen. Kohtuullisten mukautusten tekeminen voi olla tarpeen myös muiden syrjintäperusteiden, kuten uskonnon tai vakaumuksen, kohdalla. Myös EU:n neuvoston direktiivi yhdenvertaisesta kohtelusta työssä ja ammatissa sisältää kohtuullisia mukautuksia koskevan säännöksen³⁰.

Kaikille sopiva suunnittelu

Vammaisyleissopimuksen mukaan "kaikille sopiva suunnittelu" tarkoittaa tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. "Kaikille sopiva suunnittelu" ei sulje pois yksittäisten vammaisryhmien mahdollisesti tarvitsemia apuvälineitä.

---

²⁹ Hyvänä esimerkkinä on EU:n direktiivi rikoksen uhrien oikeuksista (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, annettu 25. lokakuuta 2012, rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta).

³⁰ Neuvoston direktiivi 2000/78/EY, annettu 27. marraskuuta 2000, yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista.

Erityistoimenpiteet ja positiiviset toimet

Ihmisoikeusalan kansainvälisen oikeuden mukaisesti joidenkin maiden perustuslaissa ja muissa laeissa on erityisiä määräyksiä tai säännöksiä eriarvoisuuden poistamisesta ja yhdenvertaisuutta edistävästä toimenpiteistä, joita usein kutsutaan erityistoimenpiteiksi tai positiivisiksi toiminnoiksi. Esimerkiksi kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW) artiklassa 4 määrätään erityistoimista seuraavasti: "*Sopimusvaltioiden hyväksymiä väliaikaisia erityistoimia tosiasiallisen tasa-arvon toteutumisen jouduttamiseksi ei katsota syrjinnäksi (...), mutta ne eivät missään tapauksessa saa johtaa eriarvoisten tai erillisten normien ylläpitämiseen; näistä toimenpiteistä tulee luopua, kun yhtäläisten mahdollisuuksien ja tasa-arvoisen kohtelun päämäärät on saavutettu.*" Vastaavasti vammaisyleissopimuksessa määrätään "erityistoimista", jotka ovat tarpeen vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden jouduttamiseksi tai saavuttamiseksi³¹.

Useissa maissa sovelletaan tiettyjä kiintiöjärjestelmiä paremman yhdenvertaisuuden edistämiseksi tukemalla sellaisia henkilöitä, jotka kuuluvat ryhmiin, jotka kohtaavat tai ovat aikaisemmin kohdanneet syvään juurtunutta syrjintää. Tavoitteena on, että heillä olisi samat mahdollisuudet kuin muilla esimerkiksi koulutukseen tai työhön pääsyn osalta. Joissakin maissa on asetettu kiintiöitä myös sen varmistamiseksi, että vähemmistöryhmien edustajat ovat mukana poliittisissa edustuselimissä kuten kansallisissa parlamenteissa.

---

³¹ Esimerkkinä voidaan myös mainita kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen artiklan 1 kohta 4, jonka mukaan "*Rotusyrjinnäksi ei ole katsottava erityisiä toimenpiteitä, joiden ainoana tarkoituksena on taata riittävä edistys tietyille rodullisille tai etnisille ryhmille tahi yksilöille, jotka tarvitsevat välttämättömänä pidettävää suojelua sen varmistamiseksi, että nämä ryhmät tai yksilöt voivat yhtäläisesti nauttia ja käyttää ihmisoikeuksia ja perusvapauksia. Edellytyksenä on kuitenkin, että tällaiset toimet eivät johda erilaisten oikeuksien voimassa pitämiseen eri roturyhmille ja että niitä ei jatketa sen jälkeen, kun tavoite, jonka vuoksi niihin ryhdyttiin, on saavutettu.*"

Seuranta ja arviointi

Jotta syrjinnän vastaiset toimenpiteet olisivat tehokkaita, syrjinnän tilannetta on seurattava jatkuvasti niin, että sekä huonontumista että edistymistä voidaan arvioida asianmukaisesti. Syrjinnän tilanteen tarkka arviointi mahdollistaa näyttöön perustuvan toiminnan ja toimenpiteet, joilla joko korjataan kielteisiä suuntauksia tai tehostetaan edelleen myönteistä kehitystä. Lisäksi seuranta- ja arviointiraportit ja niihin liittyvät tiedot ovat niiden kansallisten raporttien olennaisia osatekijöitä, joita valtiot³² ovat velvollisia toimittamaan ihmisoikeusyleissopimusten sopimuselimiä, ihmisoikeusneuvoston yleistä määräaikaisarviointia ja ILO:n valvontaelimiä varten. EU:n osalta rodusta riippumatonta yhdenvertaista kohtelua koskevan direktiivin artiklassa 13 edellytetään, että kaikissa EU:n jäsenvaltioissa on oltava kansallisia elimiä (tasa-arvoelimiä), joiden tehtävänä on edistää yhdenvertaista kohtelua ja muun muassa "teettää riippumattomia selvityksiä syrjintään liittyvistä kysymyksistä" mahdollisten ongelmien analysoimiseksi ja ratkaisujen tutkimiseksi³³. Joissakin maissa seurantatehtävä on annettu valtion erityisvirastoille. Joissakin maissa kansallinen tilastokeskus avustaa näitä virastoja selvitysten tekemisessä ja tietojen keruussa³⁴. EU:n jäsenvaltiot voivat myös hyödyntää EU:n perusoikeusviraston (FRA) suorittamaa EU:n laajuista tietojen keruuta, seurantaa ja tutkimusta syrjinnän alalla. Eurostatin verkkosivuilla³⁵ on myös saatavilla tilastoja sukupuolen mukaan ja ikäryhmittäin sekä tietoja vammaisuudesta³⁶.

---

³² Myös EU vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen nojalla.

³³ Rodusta riippumatonta yhdenvertaista kohtelua koskevan direktiivin artikla 13 ja johdanto-osan kappale 24.

³⁴ Tietojen keruussa on noudatettava ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa. YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (OHCHR) on tätä varten laatinut ohjeet ihmisoikeusperustaisesta lähestymistavasta tietojen keruussa ja jaottelussa. <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData.pdf> Euroopan komissio on julkaissut yhdenvertaisuutta koskevia tietoja käsittelevän käsikirjan (European Handbook on Equality Data), jonka tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja torjua syrjintää EU:ssa analysoimalla miksi ja millaista tietoa olisi kerättävä yhdenvertaisuudesta ja syrjinnästä samalla kun taataan tietosuoja ja henkilöiden anonymiteetti ja yksityisyys. Lisäksi syrjimättömyyttä, yhdenvertaisuutta ja moninaisuutta käsittelevän korkean tason EU-ryhmän yhdenvertaisuutta koskevia tietoja käsittelevä alaryhmä julkaisi heinäkuussa 2018 suuntaviivat yhdenvertaisuutta koskevien tietojen keräämisen ja käytön parantamiseksi.

³⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/equality/data/database>

³⁶ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Disability_statistics

Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot ja tasa-arvoelimet

Arviointi- ja seurantavelvollisuudet on myös joskus annettu syrjinnän vastaisille erityiselimille, kuten kansallisille tasa-arvoelimille (esimerkiksi EU:n jäsenvaltioissa³⁷ ja Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa³⁸). Muualla tämä tehtävä on kansallisilla ihmisoikeusinstituutioilla kuten kansallisilla ihmisoikeustoimikunnilla tai oikeusasiamiesten toimistoilla.

EU:n lainsäädännön mukaan rodusta riippumatonta yhdenvertaista kohtelua koskevan direktiivin sekä naisten ja miesten tasa-arvoista kohtelua koskevan direktiivin³⁹ nojalla perustettavien tasa-arvoelinten on kyettävä tarjoamaan riippumatonta oikeusapua syrjinnän uhreille, toteuttamaan riippumattomia selvityksiä syrjintään liittyvistä kysymyksistä, julkaisemaan riippumattomia raportteja ja antamaan suosituksia kaikista syrjintään liittyvistä kysymyksistä. Sen varmistamiseksi, että tasa-arvoelinten toiminta on tehokasta ja riippumatonta, EU:n jäsenvaltioille suositellaan, että ne ottavat huomioon komission 22. kesäkuuta 2018 antamat suositukset tasa-arvoelimiä koskevista normeista (C (2018) 3850 final)⁴⁰. Suositus on erityisesti osoitettu valtioille ja sisältää useita normeja, jotka liittyvät tasa-arvoelinten toimeksiantoon, riippumattomuuteen, resursseihin, saatavuuteen ja saavutettavuuteen sekä niiden kykyyn koordinoida ja tehdä yhteistyötä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

Euroopan neuvoston alainen Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) hyväksyi 7. joulukuuta 2017 tarkistetun yleistä politiikkaa koskevan suosituksen nro 2 tasa-arvoelinten tehtävästä rasismien ja suvaitsemattomuuden torjunnassa kansallisella tasolla. Sillä pyritään parantamaan edelleen tasa-arvoelinten tehokkuutta, toimintaa ja riippumattomuutta⁴¹.

---

³⁷ Yhdenvertaista kohtelua koskeva EU:n lainsäädäntö edellyttää, että jäsenvaltiot perustavat tasa-arvoelimen. Jäsenvaltiot ovat panneet täytäntöön rodusta riippumatonta yhdenvertaista kohtelua koskevan direktiivin (2000/43/EY) sekä naisten ja miesten tasa-arvoista kohtelua koskevan direktiivin (2010/41/EU) joko nimeämällä jonkin olemassa olevan instituution tai perustamalla uuden instituution hoitamaan uudella lainsäädännöllä annettuja tehtäviä.

³⁸ Lisätietoja Euroopan neuvostosta liitteessä II.

³⁹ Direktiivi 2004/113/EY, uudelleenlaadittu direktiivi 2006/54/EY ja direktiivi 2010/41/EU.

⁴⁰ Saatavilla verkkosivustolta: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0951>

⁴¹ Alkuperäinen suositus nro 2 hyväksyttiin 13. kesäkuuta 1997. Saatavilla verkkosivustolta: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.2>

YK:n yleiskokouksen vuonna 1993 hyväksymissä Pariisin periaatteissa⁴² käsitellään kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden toimivaltaa ja vastuuta ihmisoikeuksien edistämässä ja suojelussa. Pariisin periaatteiden mukaan kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden tehtävänä on kaikenlaisen syrjinnän ja erityisesti rotuun perustuvan syrjinnän torjuminen lisäämällä kansalaisten tietoisuutta etenkin tiedottamisen ja koulutuksen välityksellä. Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot voivat myös tarkastella lainsäädäntöä ja hallinnollisia määräyksiä sekä esittää suosituksia uusien lakien tai tarkistusten hyväksymistä varten ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden noudattamisen lujittamiseksi.

Pariisin periaatteiden mukaan kansalliset ihmisoikeusinstituutiot voivat myös perustaa valitusmenettelyjä. Valitusmenettelyissä kansalliset ihmisoikeusinstituutiot voivat kuulla kansalaisten tai kansalaisyhteiskunnan esittämiä valituksia ja vetoamuksia ja pohtia niitä, analysoida tarkasteltavaa asiaa, tutkia ja suosittaa mahdollisia ratkaisuja myös sovittelun kautta sekä tarjota konkreettista apua uhreille oikeussuojakeinojen hakemisessa ja saamisessa.

3. Operatiiviset suuntaviivat

EU:n välineet, asiakirjat ja toimet syrjinnän torjumiseksi EU:n ulkoisessa toiminnassa noudatettavan ihmisoikeuspolitiikan puitteissa

Yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan puitteissa ja osana ihmisoikeuspolitiikkaansa EU käyttää kaikkia välineitään ja myös vahvistaa synergiaa sen erilaisten ihmisoikeussuuntaviivojen täytäntöönpanon välillä syrjintäkiellon noudattamisen edistämiseksi ja varmistamiseksi.

---

⁴² YK:n yleiskokouksen päätöslauselma A/48/134.

Vaikka kaikki EU:n ihmisoikeussuuntaviivat sisältävät ohjeita, joita voidaan soveltaa syrjinnän torjumisessa, erityisen merkityksellisiä ovat seuraavat ihmisoikeussuuntaviivat:

Ihmisoikeuksien puolustajia koskevat EU:n suuntaviivat (2008)

EU:n suuntaviivat naisiin kohdistuvan väkivallan ja kaikkien naisiin kohdistuvien syrjintämuotojen torjunnasta (2008)

EU:n suuntaviivat lapsista aseellisissa selkkauksissa (2008)

Suuntaviivat homo- ja biseksuaalisten sekä trans- ja intersukupuolisten henkilöiden (HLBTI) kaikkien ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi (2013)

EU:n suuntaviivat uskonnon- ja vakaumuksenvapauden edistämiseksi ja suojelemiseksi (2013)

Lapsen oikeuksia koskevat EU:n suuntaviivat (2017).

Lisäksi sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevassa EU:n toimintasuunnitelmassa (2016–2020) (GAP II)⁴³ esitetään operatiivisia suuntaviivoja sukupuolten tasa-arvon, naisten ja tyttöjen vaikutusmahdollisuuksien lisäämisen ja kaikenlaisen sukupuoliperusteisen väkivallan poistamisen osalta⁴⁴.

---

⁴³ Neuvosto hyväksyi 26. lokakuuta 2015 päätelmät sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevasta toimintasuunnitelmasta (2016–2020) (asiak. 13201/15) eli GAP II -päätelmät ulkosuhteita varten. Niiden tarkoituksena on varmistaa EU:n tasa-arvositoumusten toteutuminen tehokkaalla tavalla, lisätä vastuuta määrittelemällä odotetut tulokset, seurata resursseja ja lisäksi parantaa kumppanuuksien, koordinoinnin ja vuoropuhelun laatua kaikilla tasoilla. Yksi tämän sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevan toimintasuunnitelman kolmesta aihekohtaisesta pilarista on fyysinen ja henkinen koskemattomuus. Siinä keskeisenä toiminta-alana on kaikenlaisen naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan torjuminen niin kotiloissa kuin sen ulkopuolella. Sukupuolten tasa-arvoon liittyvien toimien ja indikaattorien osalta merkitystä on myös EU:n strategisella toimintaohjelmalla sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi (2016–2019): <https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/strategic-engagement-gender-equality-2016-2019>

⁴⁴ Kaikki EU:n ihmisoikeussuuntaviivat: https://eeas.europa.eu/topics/human-rights-democracy/6987/eu-human-rights-guidelines_en. Tällä sivulla lueteltujen suuntaviivojen lisäksi niitä on olemassa (muun muassa) seuraavilla aloilla: sananvapaus verkossa ja verkon ulkopuolella, kuolemanrangaistus, ihmisoikeusvuoropuhelut kolmansien maiden kanssa, ihmisoikeudet ja kansainvälinen humanitaarinen oikeus sekä kidutus ja muu julma, epäinhimillinen tai halventava kohtelu tai rangaistus.

"Hyviä ihmisoikeustarinoita" -aloite

Syrjinnän vastaisissa toimissa yksittäisissä maissa saavutetun edistymisen korostaminen ja tunnustaminen voi olla hyvinkin tehokasta. Tätä varten "hyviä ihmisoikeustarinoita" -aloite tarjoaa merkittävän tilaisuuden tuoda esille ja vaihtaa hyviä tarinoita syrjimättömyydestä. YK:n yleiskokouksen 73. istunnossa vuonna 2018 EU yhdessä 13 maan ministereiden ja edustajien kanssa esitti globaalia aloitetta "hyvien ihmisoikeustarinoiden" edistämiseksi. "Hyviä ihmisoikeustarinoita" -aloitteen tarkoituksena on edistää uutta myönteistä sanomaa ihmisoikeuksista maailmassa tuomalla esille ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden ja jakamattomuuden niin yksilöllistä kuin alueidenvälistä omistajuutta. Osallistujat sitoutuvat vaalimaan ja parantamaan ihmisoikeuksia kansallisesti ja kansainvälisesti hyvän hallinnon, oikeusvaltio- ja demokratiaperiaatteiden mukaisten vahvojen ja riippumattomien instituutioiden sekä kansalaisyhteiskunnan kanssa tehtävän tiiviin yhteistyön kautta. Aloitteeseen osallistuvat sitoutuivat jatkamaan aihekohtaista yhteistyötään etenkin ihmisoikeusneuvostossa.

3.1 Syrjintään puuttuminen kahdenvälisessä yhteistyössä ja vuoropuhelussa

Syrjimättömyyden arviointi, analysointi ja siitä raportointi

EU arvioi ja analysoi jatkuvasti syrjinnän tilannetta kumppanimaissaan kaikkien syrjintäperusteiden osalta ja raportoi siitä sen varmistamiseksi, että syrjimättömyyden periaatteita kunnioitetaan, sekä edistymisen toteamiseksi ja puutteiden havaitsemiseksi. Syrjinnän torjumiseksi toteutettujen oikeudellisten ja poliittisten toimenpiteiden kuvaus ja analysointi edesauttaa täydellisen kuvan muodostamista syrjinnän tilanteesta. Lisäksi syrjintätapausten oikeuskäsittelyistä ja annetuista tuomioista saadaan tärkeää tietoa puutteista ja edistymisestä syrjimättömyyden osalta.

Syrjimättömyyden tilan arvioinnin ja analysoinnin tulisi perustua tietoihin, joita antavat kansalliset ja paikalliset viranomaiset, muun muassa kansalliset tilastokeskukset; kansalliset ihmisoikeusinstituutiot, muun muassa tasa-arvoelimet ja oikeusasiamiehen toimistot; kansalaisyhteiskunta (niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla) sekä tiedeyhteisö, samoin kuin niihin tietoihin ja seurantaraportteihin, joita saadaan kansainvälisiltä toimeksiantojen haltijoilta, joiden toiminta liittyy YK:n erityismenettelyihin, YK:n sopimuselimiin tai YK:n ihmisoikeusneuvoston yleiseen määräaika-arviointiin (UPR), sekä Euroopan neuvoston seurantaelimiltä ja ILO:n normien valvontaelimiltä. Kestävän kehityksen korkean tason poliittiselle foorumille toimitetut vapaaehtoisin kansallisiin selvityksiin liittyvät raportit edistymisestä kansallisella ja paikallisella tasolla kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa ovat myös tärkeitä tiedonlähteitä. Euroopan komission puolivuositaiset seurantaraportit, jotka liittyvät EU:n yleiseen tullietuusjärjestelmään (GSP+), ovat lisäksi merkittäviä tiedonlähteitä järjestelyyn kuuluvien maiden osalta. Lisäksi seurantaraportit tarjoavat hyvän perustan käydä poliittista vuoropuhelua, jolla on vaikutusta kyseisiin asioihin (koska kauppaehtuoksien säilyttäminen on tärkeää GSP+-maille).

Syrjimättömyyden tilan arviointi ja analysointi olisi esiteltävä seuraavien EU:n ihmisoikeus- ja demokratiastrategioiden⁴⁵ luvussa, jossa käsitellään syrjimättömyyttä ja syrjäytymistä, sekä niissä osissa, joissa käsitellään erityisperusteita syrjinnälle ja/tai syrjityille ryhmille. Syrjimättömyyden tilaa koskevat yhteenvedot olisi myös sisällytettävä ensisijaisena aiheena ihmisoikeus- ja demokratiastrategioiden yleisiin tiivistelmiin. Syrjimättömyyden tilaa koskevat päivitykset olisi aina tarvittaessa sisällytettävä sekä nykyisten että tulevien ihmisoikeus- ja demokratiastrategioiden vuotuisiin täytäntöönpanokertomuksiin.

---

⁴⁵ Nykyiset ihmisoikeus- ja demokratiastrategiat kattavat vuodet 2016–2020.

EU:n edustustojen päälliköiden raportit

Olenaiset ja kiireelliset syrjimättömyyden tilaa koskevat päivitykset voitaisiin esittää myös EU:n edustustojen päälliköiden raporteissa. Edustustojen päälliköiden raportit voivat tarvittaessa sisältää suunnitelmia tai suosituksia toimenpiteiksi, joihin EU:n tulisi ryhtyä puuttuakseen yksittäisiin ja tunnusomaisiin tapauksiin, joissa oikeutta syrjimättömyyteen on rikottu kielletyin perustein, sekä puuttuakseen rakenteelliseen syrjintään. Ehdotettuihin toimenpiteisiin *voi kuulua* luottamuksellisia yhteydenottoja asianomaisiin viranomaisiin, syrjimättömyyteen liittyviä asialistan kohtia poliittisissa vuoropuheluissa, *myös* ihmisoikeusvuoropuheluissa, sekä suunniteltuja tai toteutettuja toimenpiteitä rikkomuksiin puuttumiseksi tai niiden torjumiseksi muun muassa yleisötapahtumien kautta. Lisäksi edustustojen päälliköitä kannustetaan tekemään ehdotuksia "hyviä ihmisoikeustarinoita" -aloitetta varten. Yhtenä toimenpiteenä voidaan myös ehdottaa ja antaa julkilausumia joko edustustojen päälliköiden keskenään sopiman paikallisen julkilausuman muodossa tai päätoimipaikan tiedottajan julkilausuman muodossa.

Viralliset yhteydenotot ja julkilausumat

Luottamukselliset yhteydenotot ja julkilausumat syrjimättömyydestä ovat erityisen tärkeitä korkeariskisissä tapauksissa ja tilanteissa. Voi kuitenkin olla yhtä tärkeää reagoida myönteiseen kehitykseen, esimerkiksi kun kumppanimaa ratifioi tärkeän ihmisoikeussopimuksen, jolla on vaikutusta syrjinnän torjumiseen kumppanimaassa.

EU:n ulkoisessa toiminnassa ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja antaa EU:n puolesta julkilausumia yksittäisistä tapauksista sekä sellaisten kansainvälisten teemapäivien yhteydessä, jotka erityisesti liittyvät syrjittyihin ryhmiin tai kiellettyihin syrjintäperusteisiin.

Näitä teemapäiviä ovat muun muassa

kansainvälinen naistenpäivä 8. maaliskuuta

kansainvälinen päivä rotusyrjinnän poistamiseksi 21. maaliskuuta

kansainvälinen homo-, trans- ja bifobian vastainen päivä 17. toukokuuta⁴⁶

kansainvälinen maailman alkuperäiskansojen päivä 9. elokuuta

kansainvälinen päivä naisiin kohdistuvan väkivallan lopettamiseksi 25. marraskuuta.

Lisäksi on aiheellista mainita, että korkea edustaja ja Euroopan komissio⁴⁷ antavat lausuman kansainvälisenä lasten päivänä 20. marraskuuta.

Yksittäiset tapaukset

Soveltaessaan **ihmisoikeuksien puolustajia koskevia EU:n suuntaviivoja**⁴⁸ EU:n edustustojen ja jäsenvaltioiden suurlähetystöjen huomion ja tuen kohteena ovat henkilöt tai ryhmät, joihin kohdistuu uhka joko syrjinnän uhreina tai ihmisoikeuksien puolustajina, jotka pyrkivät torjumaan syrjintää. Ihmisoikeuksien puolustajia koskevien suuntaviivojen mukaan ihmisoikeuksien puolustajia olisi tarpeen mukaan kuultava niistä toimista, joita EU:ssa harkitaan.

Ihmisoikeuksien puolustajia koskevissa suuntaviivoissa esitetään mahdollisina toimenpiteinä myös ihmisoikeuksien puolustajien oikeudenkäynteihin osallistumista ja niiden seuraamista silloin kun se on tarkoituksenmukaista.

Syrjimättömyyden osalta oikeudenkäynteihin osallistuminen ja niiden seuraaminen on merkityksellistä myös tapauksissa, joissa ei esiinny välitöntä uhkaa, mutta joissa syrjintään liittyviä tai syrjiviä lakeja käsitellään oikeudessa tai niistä valitetaan.

---

⁴⁶ Annettu EU:n julkilausumana.

⁴⁷ Lisäksi asianomaiset EU:n komission jäsenet antavat vuosittain lausumia muun muassa eurooppalaisena muslimeihin kohdistuvan vihapuheen vastaisena päivänä, kansainvälisenä romanipäivänä, kansainvälisenä albinismipäivänä ja kansainvälisenä vammaisten päivänä.

⁴⁸ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/3958/EU%20Guidelines%20on%20Human%20Rights%20Defenders

Poliittiset vuoropuhelut

Kaikenlaisen syrjinnän torjuminen kuuluu prioriteetteihin, jotka sisällytetään jokaisen ihmisoikeusvuoropuhelun asialistalle. Näin ei tehdä ainoastaan varsinaisissa ihmisoikeusvuoropuheluissa, vaan myös muissa vuoropuheluissa, joita EU käy kolmansien maiden ja alueellisten järjestöjen kanssa. Esimerkiksi kestävä kehitystä ja hyvää hallintoa koskevan erityisen kannustusmenettelyn (GSP+) mukaisten kauppaehtojen saamiseksi maiden on allekirjoitettava sitova sopimus käydä EU:n kanssa vuoropuhelua 27 kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta. Niistä kolme sopimusta koskee nimenomaisesti syrjintää (ks. edellä GSP+-järjestelystä). Ihmisoikeusvuoropuhelua käydään myös useiden muiden EU:n tekemien yhteistyösopimusten kuten Cotonoun sopimuksen puitteissa. Syrjimättömyyden tilaa koskevat päivitykset EU:n ihmisoikeus- ja demokraatiastrategioiden vuotuisissa täytäntöönpanokertomuksissa ja edustustojen päälliköiden raporteissa ovat ihmisoikeusvuoropuheluiden valmistelun ja käymisen kannalta ratkaisevan tärkeitä. Vuoropuhelut voivat sisältää muun muassa seuraavia asioita:

- Käsitellään yksittäisiä ihmisoikeusloukkauksia tai syrjimättömyyttä koskevien lakien ja periaatteiden rikkomisia.
- Kannustetaan kumppanimaita käynnistämään muutokset sellaisten haitallisten käytäntöjen lopettamiseksi, joilla muun muassa syrjitään naisia ja tyttöjä.
- Kannustetaan kumppanimaita käynnistämään lakimuutoksia, joilla varmistetaan syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus lain edessä.
- Kannustetaan kumppanimaita allekirjoittamaan ja/tai ratifioimaan asiaankuuluvia kansainvälisiä sopimuksia ja poistamaan kaikki näitä sopimuksia koskevat varaumat.
- Kannustetaan kumppanimaita esittämään pysyvä kutsu ihmisoikeuksia koskeville YK:n erityismenettelyille sekä muiden kansainvälisten järjestöjen vastaaville menettelyille sekä hyväksymään niiden esittämät suositukset ja panemaan ne täytäntöön.
- Tuetaan kumppanimaita, jotka kannattavat syrjimättömyyden edistämistä ja suojelua, kannustetaan niitä tekemään tiiviimpää yhteistyötä monenvälisillä foorumeilla ja esitetään niiden toimet esimerkkeinä alueellisella ja globaalilla tasolla, myös osana "hyviä ihmisoikeustarinoita" -aloitetta.

- Kannustetaan saatuja kokemuksia ja hyviä käytäntöjä koskevaa tiedonvaihtoa kolmansien maiden kanssa.

Tiedonvaihdon valmistelua varten EU:n tulisi olla valmistautunut ja valmis keskustelemaan syrjinnän tilanteesta EU:ssa samoin kuin poliittisesta ja oikeudellisesta kehityksestä EU:n tasolla.

Vuoropuheluiden olisi johdettava konkreettisiin tuloksiin, joihin sisältyisivät molempien osapuolten antamat poliittiset sitoumukset ja tarpeen mukaan sitoumukset rahoitusavusta tai käytännön tuesta yhteistyöohjelmien puitteissa.

EU:n korkean tason vierailut EU:n ja jäsenvaltioiden edustustoihin kolmansissa maissa

EU:n ja jäsenvaltioiden edustustoissa kolmansissa maissa vierailevilla EU:n korkean tason edustajilla (neuvoston puheenjohtaja, korkea edustaja, Euroopan komission puheenjohtaja ja jäsenet, valtion- tai hallitusten johtajat ja ministerit sekä EU:n erityisedustajat) tulisi olla tietoa syrjimättömyydestä, ja heitä olisi kannustettava ottamaan asia esille paikallisten vastapuoltensa kanssa ja tapaamaan ihmisoikeuksien puolustajia sekä syrjittyjä henkilöitä ja ryhmiä edustavia tahoja ja vierailemaan maaseudulla ja maantieteellisesti kaukana tai eristyksissä olevilla alueilla.

3.2 Syrjintään puuttuminen EU:n kehitysyhteistyön ja humanitaarisen avun kautta

Agenda 2030 tarjoaa tehokkaan foorumin, jolla käsitellä syrjintää ja eriarvoisuutta missä tahansa maassa. Kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa New Yorkissa syyskuussa 2015. Agenda 2030, sen 17 kestävän kehityksen tavoitetta ja niiden 169 alatavoitetta sekä sen ohjaava "ketään ei jätetä" -periaate on osoitus ajattelutavan muutoksesta kohti tasapainoisempaa mallia, jossa painotetaan taloudellisesti, yhteiskunnallisesti ja ympäristönäkökulmasta kestävästä kehityksestä, jotta taattaisiin ilman syrjintää "kaikille vapaus pelosta ja vapaus puutteesta".

Agenda 2030:ssä edellytetään, että kestävän kehityksen tavoitteiden jatkotoimet ja tarkistaminen perustuvat näyttöön ja tietoihin, jotka on jaoteltu "tulotason, sukupuolen, iän, rodun, etnisyyden, maahanmuuttaja-aseman, vammaisuuden, maantieteellisen sijainnin ja muiden kansallisissa konteksteissa merkittävien ominaisuuksien" mukaan⁴⁹.

Agenda 2030:n korkean tason poliittinen foorumi arvioi kaikkien maiden edistymistä, saavutuksia ja haasteita Agenda 2030:n ja kestävän kehityksen tavoitteiden täytäntöönpanossa. Foorumi kokoontuu vuosittain ja tekee aihekohtaisen tarkastelun, jossa valitaan joukko tavoitteita perusteellisempaa ja integroidumpaa tarkastelua varten. Foorumin kokouksissa käsitellään myös *vapaaehtoisia kansallisia selvityksiä* kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamisesta ja jatkotoimista kansallisella tasolla.

EU:n kehityspolitiikan alalla hyväksyttiin vuonna 2017 kehityspolitiikkaa koskeva eurooppalainen konsensus, jolla toteutetaan YK:ssa hyväksyttyä kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelmaa. Siinä esitetään poliittinen kehys, joka ohjaa EU:n ja sen jäsenvaltioiden yhteistyötä kehitysmaiden kanssa, ja korostetaan paremmin räätälöityjä, eriytettyjä kumppanuuksia eri kehitystasoilla olevien kumppanimaiden kanssa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi "ketään ei jätetä" -periaatteen mukaisesti. Konsensus myös edistää yhdessä EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisen globaalistrategian ja ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevan toimintasuunnitelman kanssa EU:n ulkoisen toiminnan prioriteettien saavuttamista. Lisäksi julkaistaan pohdinta-asiakirja "Kohti kestävä Eurooppaa vuoteen 2030 mennessä"⁵⁰, jolla valmistellaan EU:n pitkän aikavälin visiota YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden jatkotoimiksi vuoden 2020 jälkeen.

Kehityspolitiikkaa koskevassa eurooppalaisessa konsensuksessa vahvistetaan, että EU ja sen jäsenvaltiot ovat sitoutuneita toteuttamaan kehitysyhteistyötä oikeusperustaisen, kaikki ihmisoikeudet käsittävän lähestymistavan mukaisesti. Siinä näin ollen vahvistetaan EU:n sitoutuminen vuonna 2012 hyväksytyssä ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevassa EU:n strategiakehyksessä esitettyyn oikeusperustaiseen lähestymistapaan ja ihmisoikeuksien järjestelmälliseen valtavirtaistamiseen kaikilla politiikan aloilla EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisen globaalistrategian mukaisesti. Näillä syrjimättömyyttä koskevilla suuntaviivoilla yhdessä muiden EU:n ihmisoikeussuuntaviivojen kanssa on myös tarkoitus täydentää oikeusperustaista lähestymistapaa ja antaa sitä varten tietoja, joten seuraavassa luvussa esitetään lyhyt kuvaus oikeusperustaisesta lähestymistavasta ja sen peruseriaatteita.

---

⁴⁹ (Ks. asiak. A/RES/70/1, luettelo kohdassa 17.18).

⁵⁰ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-6111_fi.htm

Mikä on oikeusperustainen lähestymistapa?⁵¹

Oikeusperustainen, kaikki ihmisoikeudet käsittävä lähestymistapa EU:n kehitysyhteistyössä on työmenetelmä, jolla pyritään siihen, että ihmisoikeudet toteutuvat käytännössä.

Oikeusperustaisen lähestymistavan avulla ihmisoikeusalan kansainvälisen oikeuden normit, säännöt ja periaatteet sisällytetään kehitysohjelmien ja -hankkeiden suunnitelmiin, toimintapolitiikkoihin ja prosesseihin ja niitä sovelletaan kaikilla aloilla, kaikissa menettelyissä ja projektin kaikissa vaiheissa (määrittelyssä, suunnittelussa, toteuttamisessa, seurannassa ja arvioinnissa).

Oikeusperustaisen lähestymistavan mukaan kohderyhmiä pidetään "oikeuksienhaltijoina", joilla on oikeutettuja etuja, ja valtion elimet eivät ole pelkästään palveluntarjoajia vaan "vastuunkantajia", joiden velvollisuutena on taata ihmisoikeuksien toteutuminen. Oikeusperustaisen lähestymistavan mukaisesti kehitysyhteistyöllä olisi parannettava oikeuksienhaltijoiden valmiuksia vaatia oikeuksiaan ja vastuunkantajien valmiuksia täyttää velvollisuutensa.

Kehityshankkeilla voi olla ihmisoikeuksien kannalta tahattomia kielteisiä vaikutuksia, esimerkiksi tiettyjen ryhmien saattaminen epäsuotuisaan asemaan, osallistumisoikeuksiin ja työelämäoikeuksiin puuttuminen tai pakkomuutosten aiheuttaminen. Siksi on tärkeää noudattaa haittavaikutusten välttämisen periaatetta ja tehdä tarvittavat analyysit ja lievennystoimet.

Ihmisoikeuksien toteutumisen tulisi olla kaikkien EU:n kehitystoimien lopullinen tavoite. Ohjelmissa ja hankkeissa on arvioitava oikeuksienhaltijoiden ja vastuunkantajien valmiuksia sekä laadittava asianmukaiset strategiat näiden valmiuksien kehittämiseksi. Oikeusperustaisen lähestymistavan ytimessä on sen tunnustaminen, että eriarvoiset valtasuhteet ja sosiaalinen syrjäytyminen estävät henkilöitä käyttämästä ihmisoikeuksiaan ja usein pitävät heidät köyhyydessä. Lähestymistavassa kiinnitetään näin ollen erityistä huomiota syrjittyihin, syrjäytyneisiin ja epäedullisessa tai haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin ja ryhmiin.

---

⁵¹ Lisäohjeita oikeusperustaisen lähestymistavan noudattamisesta on EU:n oikeusperustaisen lähestymistavan välineistöä käsittelevällä sivustolla englanniksi, ranskaksi ja espanjaksi: http://www.ec.europa.eu/europeaid/sectors/rights-based-approach-development-cooperation_en

Oikeusperustaisen lähestymistavan työmenetelmässä tunnustetaan, että pyrkiminen toivottuihin ihmisoikeustuloksiin ei itsessään riitä. Yhtä tärkeää on se, miten nämä tulokset saavutetaan. Siksi ohjelmissa seurataan ja arvioidaan sekä tuloksia että prosesseja. Yksi EU:n oikeusperustaisen lähestymistavan peruseriaatteista on "syrjimättömyys ja yhdenvertainen pääsy"⁵². Sillä varmistetaan, että kaikkein syrjäytyneimmät ja kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat henkilöt ja ryhmät otetaan kaikessa toiminnassa ensisijaisesti huomioon ja että vältetään vakiintuneiden syrjintämallien vahvistamista.

Humanitaarista apua koskeva eurooppalainen konsensus

Neuvosto, Euroopan parlamentti ja Euroopan komissio allekirjoittivat vuonna 2007 humanitaarista apua koskevan eurooppalaisen konsensuksen, jolla pyritään parantamaan EU:n humanitaarisen avustustoiminnan johdonmukaisuutta, tehokkuutta ja laatua. Ihmishenkien pelastaminen, kärsimyksen ehkäiseminen ja lievittäminen sekä ihmisarvon säilyttäminen luonnonkatastrofeissa ja ihmisten aiheuttamissa katastrofeissa ovat konsensuksessa vahvistettuja humanitaaristen toimien ensisijaisia tavoitteita. Kyseisessä asiakirjassa EU uusii sitoumuksensa noudattaa humanitaarisen avun peruseriaatteita, jotka ovat puolueettomuus, humanisuus, riippumattomuus ja tasapuolisuus, sekä kansainvälistä humanitaarista oikeutta.

Tasapuolisuuden periaate on kytköksissä syrjimättömyyden periaatteeseen, koska humanitaarisen avun on oltava yksinomaan tarveperusteista ilman syrjintää niiden väestöryhmien kesken tai sisällä, jotka tarvitsevat apua.

---

⁵² **EU:n oikeusperustaisen lähestymistavan viisi periaatetta: 1. Oikeuksien noudattaminen** (ihmisoikeuksien laillisuus, yleismaailmallisuus ja jakamattomuus) – ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia, luovuttamattomia ja jakamattomia – kaikki ihmisoikeudet, niin taloudelliset, poliittiset, sivistykselliset, kulttuuriset kuin sosiaaliset oikeudet, ovat yhtä päteviä ja samanarvoisia. **2. Päätöksentekoon osallistuminen** – osallistuminen on aktiivisen kansalaisuuden perusta. Aktiivinen, vapaa ja merkityksellinen osallistuminen on sekä keino että päämäärä itsessään. **3. Syrjimättömyys ja yhdenvertainen pääsy** – toiminnassa on otettava ensisijaisesti huomioon kaikkein syrjäytyneimmät ryhmät ja vältettävä vakiintuneiden syrjintämallien vahvistamista. **4. Vastuuvollisuus ja oikeusvaltion toteutuminen** – toiminnassa on edistettävä vastuuvollisuusmekanismeja, jotka ovat saatavilla olevia, avoimia ja tehokkaita. **5. Avoimuus ja tiedonsaanti** – kehitysohjelmien ja -hankkeiden on oltava avoimia ja niiden tiedot on esitettävä esteettömissä muodoissa myös syrjäytyneille ryhmille.

3.3 Syrjintään puuttuminen monenvälisessä yhteistyössä

EU:n olisi jatkettava aktiivista toimintaansa syrjimättömyyttä koskevista asioista ja syrjimättömyyden takaavan oikeuden suojelussa ja edistämiseksi kaikilla asiaankuuluvilla monenvälisillä foorumeilla, joilla EU ja sen jäsenvaltiot ovat aktiivisia, muun muassa seuraavasti:

- Kannustetaan asiaankuuluvia kansainvälisiä järjestöjä toimimaan sen puolesta, että valtiot ratifioivat asiaa koskevia kansainvälisiä normeja ja sääntöjä ja noudattavat niitä.
- Sisällytetään syrjimättömyyteen liittyviä huolenaiheita interaktiivisten vuoropuheluiden aikana esitettäviin lausumiin ja kysymyksiin.
- Tuetaan YK:n ihmisoikeusneuvoston erityismenettelyiden ja sopimuselinten, Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun, Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission sekä muiden asiaankuuluvien kansainvälisten ja alueellisten ihmisoikeusmekanismien työtä.
- Kannustetaan kolmansiä maita esittämään kutsuja ihmisoikeuksia koskeville kansainvälisten järjestöjen erityismenettelyille sekä hyväksymään näiden esittämät suositukset ja panemaan ne täytäntöön.
- Otetaan syrjimättömyyttä koskevia kysymyksiä ja suosituksia esille ihmisoikeusneuvostossa yleisen määräaikaisarvioinnin puitteissa pidettävissä puheenvuoroissa Genevessä.
- Esitetään EU:n lausumia yleiskeskusteluista ja maakohtaisista tapauksista, jotka liittyvät kansainvälisessä työkonferenssissa ja ILO:n hallintoneuvostossa käytäviin keskusteluihin työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvasta syrjinnästä.
- Osallistutaan aktiivisesti EU:n politiikan esittelyyn ja vuorovaikutukseen sidosryhmien kanssa Etyjin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) järjestämien inhimillisen ulottuvuuden toimeenpanokokousten aikana ja muilla Etyjin foorumeilla.
- Sisällytetään syrjimättömyyskysymyksiä kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen laatimiin ihmisoikeuksien suojelua koskeviin asiakirjoihin ja suuntaviivoihin.

- Etsitään samoin ajattelevia valtioita, tehdään alueiden välistä yhteistyötä (esim. oheistapahtumien järjestämisessä) ja jaetaan hyviä käytäntöjä muun muassa "hyviä ihmisoikeustarinoita" -aloitteen kautta.
- Kiinnitetään huomiota asiaankuuluvien kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen antamiin suosituksiin ja kannustetaan valtioita hyväksymään ne ja panemaan ne täytäntöön.
- Tehdään yhteistyötä kansainvälisten järjestöjen (esim. YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto, muut YK:n elimet, ILO, Euroopan neuvosto ja Etyj) paikallistoimistojen kanssa syrjimättömyyskysymyksissä.
- Otetaan kansalaisjärjestöjä, myös työntekijä- ja työnantajajärjestöjä sekä syrjintää kohdanneiden henkilöiden ja ryhmien edustajia, mukaan monenvälisillä foorumeilla järjestettäviin oheistapahtumiin.
- Osallistutaan aktiivisesti YK:n mekanismeihin ja prosesseihin, joissa käsitellään syrjintään liittyviä yleisiä ja erityisiä asioita, joita ovat muun muassa uskonto tai vakaumus, rasismi ja muukalaisviha, vammaisten henkilöiden oikeudet, romanit, kastijärjestelmään perustuva syrjintä (työ ja syntyperä), hlbt-henkilöt, ikääntyneet henkilöt, maaseudun asukkaat, alkuperäiskansat sekä vähemmistöihin kuuluvat henkilöt.

3.4 Syrjintään puuttuminen tukemalla kansalaisyhteiskunnan toimia⁵³

Vuonna 2017 annetuissa neuvoston päätelmissä "EU:n suhtautuminen kansalaisyhteiskuntaan ulkosuhteissa"⁵⁴ neuvosto vahvistaa, "että EU:n tuki kansalaisjärjestöille tulisi tuoda selvemmin esiin kaikissa kumppanuuksissa ja että ulkoisten välineiden ja ohjelmien yhteydessä kaikilla yhteistyöaloilla, erityisesti EU:n kehityspolitiikassa, Euroopan naapuruuspolitiikassa ja EU:n laajentumispolitiikassa, olisi omaksuttava strategisempi suhtautumistapa kansalaisjärjestöihin". Yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa on välttämätöntä myös EU:n strategiselle lähestymistavalle selviytymiskykyyn EU:n ulkoisessa toiminnassa⁵⁵.

Kansalaisyhteiskunnalla, mukaan lukien työntekijä- ja työnantajajärjestöt sekä syrjittyjen henkilöiden ja ryhmien edustajat, on olennainen rooli syrjimättömyyden edistämisessä paikallisella, kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla. Näin ollen on myös tärkeää varmistaa se, että syrjinnän torjunnan puolesta toimivat järjestöt ja/tai syrjintää kohdanneiden henkilöiden ja ryhmien edustajat otetaan huomioon kansalaisyhteiskunnan etenemissuunnitelmissa, joita EU laatii edellä mainittujen neuvoston päätelmien sekä asiaa koskevan vuoden 2012 komission tiedonannon ja siihen liittyvien neuvoston päätelmien⁵⁶ mukaisesti.

---

⁵³ Kansalaisyhteiskunta käsitetään tässä sen laajimmassa merkityksessä, joka kattaa eri aloilla (ihmisoikeudet, köyhyyden vähentäminen, hätäapu, ympäristö jne.) toimivat voitto tavoittelemattomat järjestöt, instituutiot ja yhteisöt, jotka eivät ole valtion tai julkishallinnon alaisia vaan ovat valtiosta riippumattomia. Niihin kuuluvat muun muassa valtioista riippumattomat järjestöt, ruohonjuuritason järjestöt, osuuskunnat, ammattiliitot, ammatilliset yhdistykset, yliopistot, tiedotusvälineet, riippumattomat säätiöt, vammaisjärjestöt sekä alkuperäiskansoja edustavat järjestöt ja instituutiot.

⁵⁴ Bryssel, 19. kesäkuuta 2017, asiak. 10279/17 (OR. en),

<https://data.www.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10279-2017-INIT/fi/pdf>

⁵⁵ Neuvoston päätelmät "EU:n suhtautuminen kansalaisyhteiskuntaan ulkosuhteissa", Bryssel, 13. marraskuuta 2017, asiak. 14191/17 (OR. en).

⁵⁶ "Demokratian ja kestävä kehityksen juuret: EU:n suhtautuminen kansalaisyhteiskuntaan ulkosuhteissa", asiak. 13788/12 - COM(2012) 492 final.

Suhtautumisessaan kansalaisyhteiskuntaan EU:n olisi pidettävä yllä keskustelua kaikenlaisen syrjinnän torjumisesta. Kansalaisjärjestöjä, myös työntekijä- ja työnantajajärjestöjä, olisi kuultava ennen kuin suunnitellaan tukitoimenpiteitä tai niiden suunnittelun aikana. Tällaisiin toimenpiteisiin voisi kuulua seuraavaa:

- Ilmaistaan poliittinen tuki maassa tai kansainvälisesti toimivalle kansalaisyhteiskunnalle.
- Varmistetaan usein toteutettavat tiedotustoimet maaseudulla ja maantieteellisesti eristyneillä alueilla.
- Helpotetaan tiedonsaantia EU:n rahoitusvälineistä ja/tai EU:n jäsenvaltioiden asiaankuuluvista välineistä saatavilla olevasta rahoituksesta.
- Annetaan tietoa tilanteesta EU:ssa sekä asiaa koskevista EU:n laeista ja käytännöistä.
- Edistetään paikallisjärjestöjen näkyvyyttä (esim. järjestämällä keskusteluja ja seminaareja, antamalla kannatusta kulttuuritapahtumille ja konferensseille, tukemalla medianäkyvyyttä sekä kannattamalla sosiaalisen median käyttöä ja sosiaalisia hankkeita).
- Tuetaan, helpotetaan ja edesautetaan kansalaisyhteiskunnalle tarjottavaa ihmisoikeuskoulutusta.
- Tuetaan kansalaisyhteiskunnan ja paikallisyhteisöjen ponnisteluja muutosten aikaansaamiseksi, jotta lopetetaan sellaiset haitalliset käytännöt, joilla muun muassa syrjitään naisia ja tyttöjä.
- Annetaan kannustusta ja tukea kansallisten ja paikallisten viranomaisten kanssa syrjinnän torjunnasta käytäville vuoropuheluille ja näille viranomaisille suunnatuille tiedotustoimille.
- Kannustetaan ja tuetaan aktiivista osallistumista monenvälisiin foorumeihin ja mekanismeihin, jotka käsittelevät syrjintään liittyviä yleisiä ja erityisiä asioita, joita ovat muun muassa uskontoon tai vakaumukseen perustuva syrjintä, rasismi ja muukalaisviha, hlbt-i-henkilöiden ihmisoikeudet, vammaisten henkilöiden oikeudet, romanien syrjintä, kastijärjestelmään perustuva syrjintä (työ ja syntyperä), alkuperäiskansat sekä vähemmistöihin kuuluvat henkilöt.

- Kannustetaan paikallisia ja kansainvälisiä kansalaisjärjestöjä sisällyttämään syrjimättömyyttä koskevia tietoja vaihtoehtoraportteihinsa, joita ne laativat alueellisia ihmisoikeusjärjestelyjä, YK:n sopimuselimiä, YK:n ihmisoikeusneuvoston yleistä määräaika-arviointia, ILO:n normien valvontamekanismeja sekä kestävän kehityksen korkean tason poliittiselle foorumille toimitettavia vapaaehtoisia kansallisia selvityksiä varten.
- Kannustetaan kansalaisjärjestöjä osallistumaan "hyviä ihmisoikeustarinoita" -aloitteeseen ja tekemään sitä koskevia ehdotuksia.
- Ehdotetaan, että vierailevat YK:n erityisraportoijat, YK:n maakoordinaattorit, ILO:n valvontavaltuuskunnat, EU:n erityisedustajat ja muiden kansainvälisten ja alueellisten ihmisoikeuselinten vastaavat tahot tapaavat paikallisia kansalaisjärjestöjä, jotka työskentelevät syrjimättömyyden edistämiseksi ja/tai edustavat syrjintää kohdanneita henkilöitä ja ryhmiä.

4. Syrjimättömyyttä koskevien EU:n ihmisoikeussuuntaviivojen jatkotoimet ja tarkistaminen

Neuvoston ihmisoikeustyöryhmä tukee syrjimättömyyttä koskevien EU:n ihmisoikeussuuntaviivojen täytäntöönpanoa. Se ottaa tähän työhön tarvittaessa mukaan muita neuvoston työryhmiä kuten kehitysyhteistyöryhmän. Näiden suuntaviivojen täytäntöönpanosta ja tarkistamisesta keskustellaan säännöllisesti.

LIITE I: Kansainväliset ihmisoikeussopimukset, työntekijöiden oikeuksia koskevat kansainväliset (ILO:n) sopimukset ja humanitaarista oikeutta koskevat sopimukset, jotka ovat syrjinnän poistamisen kannalta erityisen merkityksellisiä

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisuus, jakamattomuus, keskinäinen riippuvuus ja toisiinsa liittyminen tulevat esille niin sitovissa kuin ei-sitovissa ihmisoikeussopimuksissa. Näin ollen kaikki ihmisoikeussopimukset ovat syrjinnän poistamisen kannalta merkityksellisiä. Jäljempänä luetelluissa kansainvälisissä sopimuksissa ja julistuksissa joko ilmaistaan selvästi syrjintäkielto, luetellaan kielletyt perusteet ja/tai käsitellään erityisperusteita syrjinnälle.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (10. joulukuuta 1948)

Yleissopimus syrjinnän vastustamiseksi opetuksen alalla (Unesco 1960)

Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (21. joulukuuta 1965)*

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (16. joulukuuta 1966)*

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (16. joulukuuta 1966)*

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (18. joulukuuta 1979)*

Yleissopimus lapsen oikeuksista (20. marraskuuta 1989)*

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (13. joulukuuta 2007)

Sopimus, joka koskee järjestäytymisoikeuden ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden periaatteiden soveltamista (ILO nro 98, heinäkuu 1949)

Muuttavia työntekijöitä koskeva yleissopimus (muutettu) (ILO nro 97, heinäkuu 1949)

Sopimus, joka koskee samanarvoisesta työstä maksettavaa samaa palkkaa (ILO nro 100, kesäkuu 1951)*

Yleissopimus, joka koskee työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvaa syrjintää (ILO nro 111, kesäkuu 1958)*

Siirtotyöläisiä koskeva yleissopimus (täydentävät määräykset) (ILO nro 143, kesäkuu 1975)

Alkuperäis- ja heimokansoja koskeva yleissopimus (ILO nro 169, kesäkuu 1989)

Perhehuoltovelvollisuuksia omaavia työntekijöitä koskeva yleissopimus (ILO nro 156, kesäkuu 1981)

Yleissopimus, joka koskee ammatillista kuntoutusta ja työllistämistä (vajaakuntoiset henkilöt) (ILO nro 159, kesäkuu 1983)

Kotitaloustyöntekijöitä koskeva yleissopimus (ILO nro 189, kesäkuu 2011)

Geneven sopimus (I) maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta (1949)

Geneven sopimus (II) merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta (1949)

Geneven sopimus (III) sotavangeista (1949)

Geneven sopimus (IV) siviileistä (1949).

Lisäksi edellä mainittujen Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirjat: Lisäpöytäkirja (I) kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta ja lisäpöytäkirja (II) kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta.

YK:n yleiskokouksen hyväksymät ihmisoikeusjulistukset

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (10. joulukuuta 1948)

Julistus kaikkinaisen uskontoon tai uskoon perustuvan syrjinnän ja suvaitsemattomuuden poistamisesta (1981)

Julistus kansallisiin tai etnisiin, uskonnollisiin ja kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksista (1992)

Julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (2007)

Seksuaalista suuntautumista ja sukupuoli-identiteettiä koskeva julistus (2008)

* Nämä YK:n/ILO:n yleissopimukset on GSP+-järjestelyn yhteydessä määritelty keskeisiksi ihmisoikeuksia ja työntekijöiden oikeuksia koskeviksi sopimuksiksi (ks. yleisestä tullietuusjärjestelmästä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 978/2012 liite VIII). YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto on määritellyt vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen keskeiseksi ihmisoikeuksia koskevaksi sopimukseksi.

LIITE II: Lisätietoja EU:n, sen toimielinten ja virastojen sekä kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen verkkosivuilta

Runsaasti tietoa syrjimättömyyttä koskevista kansainvälisistä ja alueellisista ihmisoikeussopimuksista, toimintapolitiikoista, ohjeista ja operatiivisista välineistä on saatavilla sähköisesti muun muassa kansalaisjärjestöjen verkkosivuilta. Tässä luvussa esitetään yleiskatsaus kansainvälisillä tai alueellisilla sopimuksilla perustettujen järjestöjen verkkosivujen tarjoamista tiedoista.

Euroopan unioni

Näissä syrjimättömyyttä koskevissa EU:n suuntaviivoissa viitataan SEU- ja SEUT-sopimukseen, Euroopan unionin perusoikeuskirjaan sekä useisiin syrjinnän kieltäviin EU:n direktiiveihin. Euroopan komissiolla, jonka tehtävänä on valvoa EU:n perussopimuksia, on erityinen syrjimättömyyttä käsittelevä verkkosivusto. EU:n ulkoisessa toiminnassa noudatettavasta ihmisoikeuspolitiikasta on tietoa Euroopan ulkosuhdehallinnon verkkosivuilla.

Euroopan komissio:

https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/know-your-rights/equality/non-discrimination_en

Perusoikeuskirjasta: https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights_en

https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination_en

Euroopan ulkosuhdehallinto (EUH): https://eeas.europa.eu/topics/human-rights-democracy_en

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) <http://fra.europa.eu>

EU:n perusoikeusviraston verkkosivuilta löytyy perusoikeuskirjan teksti ja siihen liittyviä välineitä. Perusoikeusviraston verkkosivuilla on myös tietoja ja tuloksia sen tekemistä tutkimuksista ja kyselyistä, jotka käsittelevät eri aiheita, mukaan lukien syrjinnän tilannetta EU:ssa koskevat kyselytutkimukset. Lisäksi **Euroopan syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirja** (vuoden 2018 painos), jossa käsitellään syrjimättömyyteen liittyvää eurooppalaista oikeuskäytäntöä, on ladattavissa verkkosivustolta.

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto

www.ohchr.org

Ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) verkkosivuilla on tietokanta YK:n ihmisoikeussopimuksista. Kaikkien YK:n ihmisoikeussopimusten tekstit sekä tiedot sopimuksen allekirjoittaneista ja ratifioineista valtioista ja sopimuselinten työskentelystä löytyvät ihmisoikeusvaltuutetun toimiston verkkosivuilta: www.ohchr.org. Sopimuselinten työskentelyä käsittelevään aineistoon sisältyvät kansalliset raportit, kansalaisyhteiskunnan varjoraportit, kokoelma YK-järjestelmän puitteissa laadituista maaraporteista sekä sopimuselinten ja sopimusvaltioiden välisten vuoropuhelujen raportit ja tulokset ja sopimuselinten antamat yleiset suositukset. Myös ihmisoikeusneuvoston yleiseen määräaikaisarviointiin liittyy verkkosivusto, jossa on maakohtaisia tietoja. Lisäksi on olemassa erityinen linkki "syrjintää"⁵⁷ koskevaan aihekohtaiseen johdantoon, jossa esitetään sekä normatiivinen sisältö että ihmisoikeusvaltuutetun toimiston työ ja välineet ihmisoikeuksien puolustamisessa ja edistämisessä.

---

⁵⁷ <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Discrimination/Pages/discrimination.aspx>

Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö

(Unesco) www.unesco.org

Unescon perussäännössä määrätään, että järjestön tarkoituksena on myötävaikuttaa rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen edistämällä kansojen välistä yhteistyötä kasvatuksen, tieteen ja kulttuurin avulla, jotta YK:n peruskirjassa kaikille kansoille tunnustettujen oikeuden, lain, ihmisoikeuksien ja ihmisten perusvapauksien periaatteiden yleismaailmallinen kunnioitus voitaisiin rotuun, sukupuoleen, kieleen tai uskontoon katsomatta turvata. Unescon yleisistä tavoitteista monien tueksi on tehty yleissopimuksia. Syrjimättömyyden osalta syrjinnän vastustamista opetuksen alalla koskevassa yleissopimuksessa kielletään kaikenlainen rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun näkemykseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, taloudelliseen asemaan tai syntyperään perustuva erottelu, poissulkeminen, rajoittaminen tai etuoikeus, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on tasa-arvoisen kohtelun mitätöiminen tai heikentäminen opetuksen alalla.

Unescolla on olemassa menettely, jonka mukaisesti tutkitaan saadut valitukset ihmisoikeusloukkauksista sen toimivaltaan kuuluvilla aloilla eli koulutuksen, tieteen ja kulttuurin aloilla.

Kansainvälinen työjärjestö (ILO) www.ilo.org

ILO:n verkkosivusto (www.ilo.org) sisältää tietokannan työelämää koskevista ILO:n yleissopimuksista ja pöytäkirjoista. Niiden joukossa on suuri määrä yleissopimuksia, jotka suoraan tai välillisesti kieltävät syrjinnän työssä. Niihin kuuluvat niin kutsutut keskeiset tai perustavaa laatua olevat työelämän yleissopimukset, kuten työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvaa syrjintää koskeva yleissopimus (nro 111) ja samanarvoisesta työstä maksettavaa samaa palkkaa koskeva yleissopimus (nro 100). Tässä on aiheellista mainita myös muuttavia työntekijöitä koskeva yleissopimus (muutettu, nro 97), siirtotyöläisiä koskeva yleissopimus (täydentävät määräykset, nro 143), perheenhuoltovelvollisuuksia omaavia työntekijöitä koskeva yleissopimus (nro 156), vajaakuntoisia henkilöitä koskeva yleissopimus (nro 159), alkuperäis- ja heimokansoja koskeva yleissopimus (nro 169) ja kotitaloustyöntekijöitä koskeva yleissopimus (nro 189). ILO:ssa on työoloja ja tasa-arvoa käsittelevä osasto, jossa on sukupuoli-, tasa-arvo- ja monimuotoisuusasioita tarkasteleva yksikkö (GED). Mainittu yksikkö keskittyy kysymyksiin, jotka liittyvät kaikkien naisten ja miesten yhtäläisiin mahdollisuuksiin ja yhdenvertaiseen kohteluun työelämässä, sekä sukupuoleen, rotuun, etnisyyteen, alkuperäiskansaan kuulumiseen ja vammaisuuteen perustuvan syrjinnän poistamiseen. Yksikkö tarjoaa toimintapoliittisia neuvoja, välineitä ja ohjeita sekä teknistä apua toimeksiantajille muun muassa osallistavuuden lisäämisessä työpaikoilla ja sen varmistamisessa, että sukupuolinäkökohdat otetaan huomioon toimintapolitiikoissa, ohjelmissa ja instituutioissa⁵⁸. Lisäksi ILO julkaisee säännöllisesti raportteja työelämässä esiintyvän syrjinnän nykyisistä globaaleista suuntauksista ja syrjimättömyyttä ja tasa-arvoa koskevien kansainvälisten työelämän normien noudattamisesta⁵⁹.

---

⁵⁸ Lisätietoja: <http://www.ilo.org/global/topics/equality-and-discrimination/lang--en/index.htm>

⁵⁹ Ks. esim. vuoden 2017 kansainväliselle työkonferenssille estetty raportti työelämän peruseriaatteista ja -oikeuksista, saatavilla seuraavalta verkkosivustolta: http://www.ilo.org/ilc/ILCSessions/106/reports/reports-to-the-conference/WCMS_549949/lang--en/index.htm

Alueelliset sopimukset

Euroopan neuvosto www.coe.int

Tämän alueellisen järjestön päämääränä on "luoda läheisempi yhteys sen jäsenvaltioiden välille sellaisten ihanteiden ja periaatteiden turvaamiseksi ja toteuttamiseksi, jotka ovat niiden yhteistä perintöä, sekä niiden taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen edistämiseksi". Euroopan neuvosto on hyväksynyt yli 200 sopimusta toimivaltaansa kuuluvilla eri aloilla. Näistä sopimuksista vuonna 1950 hyväksytyssä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa⁶⁰ ja sen pöytäkirjoissa vahvistetaan ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa mainitut oikeudet ja tehdään niistä oikeudellisesti sitovia. Siinä myös perustetaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korkeimmaksi eurooppalaiseksi tuomioistuimeksi ihmisoikeuksien alalla. Euroopan ihmisoikeussopimuksen artiklassa 14 kielletään syrjintä: "Tässä yleissopimuksessa tunnustetuista oikeuksista ja vapauksista nauttiminen taataan ilman minkäänlaista sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää".

Euroopan neuvostolla on myös tiettyihin aiheisiin tai yleissopimukseen liittyviä seurantaelimiä ja asiantuntijakomiteoita. Syrjimättömyyden alalla tärkeitä ovat seuraavat:

- Euroopan rasmin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) ja sen 16 yleistä politiikkaa koskevaa suositusta
- yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin yleissopimus) sekä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (Grevio)
- Euroopan sosiaalinen peruskirja
- alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja
- kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus.

---

⁶⁰ Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (Etyj) www.osce.org

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöllä on turvallisuuteen kokonaisvaltainen lähestymistapa, joka sisältää poliittisotilaalliset, talouteen ja ympäristöön liittyvät sekä inhimilliset näkökohdat. Näin ollen se käsittelee hyvin erilaisia turvallisuuteen liittyviä huolenaiheita, kuten ihmisoikeuksia, vähemmistöasioita romanit ja sintit mukaan luettuina, suvaitsevutta ja syrjimättömyyttä sekä sukupuolten tasa-arvoa. **Etyjin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR)** tarjoaa osallistujavaltioille ja kansalaisyhteiskunnalle tukea, apua ja asiantuntemusta demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien sekä suvaitsevouden ja syrjimättömyyden edistämiseksi. ODIHR järjestää koulutusohjelmia valtionhallinnon virkamiehille ja lainvalvontaviranomaisille sekä kansalaisjärjestöille ihmisoikeuksien vaalimisesta ja edistämisestä sekä niiden toteutumisen seurannasta. Kaikilla 57 osallistujavaltiolla on yhdenvertainen asema, ja päätökset, jotka ovat poliittisesti velvoittavia mutta eivät oikeudellisesti sitovia, tehdään konsensuksella.

Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien toimikunta (ACHPR) www.achpr.org

Afrikan yhtenäisyysjärjestön (Afrikan unionin) vuonna 1981 ihmisoikeuksista ja kansojen oikeuksista hyväksymän Afrikan peruskirjan artiklassa 2 vahvistetaan syrjimättömyysperiaate. Sen mukaan jokaisella on oikeus nauttia peruskirjassa tunnustetuista ja taatuista oikeuksista ja vapauksista ilman minkäänlaista rotuun, etniseen ryhmään, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa erotusta.

Peruskirjassa myös perustetaan Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien toimikunta. Toimikunnan tehtävää täydentää vuonna 1998 perustettu Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien tuomioistuin.

Toimikunta on myös nimittänyt erityisraportoijia, työryhmiä ja komiteoita yleisesti syrjittyjä ryhmiä varten. Näistä esimerkkeinä:

- ikääntyneiden henkilöiden ja vammaisten henkilöiden oikeudet
- naisten oikeudet
- hiv-positiivisten henkilöiden ja hiv-tartunnan suhteen riskialttiiden, haavoittuvaisten ja vaikutuksen piiriin kuuluvien henkilöiden oikeuksien suojeleminen
- pakolaiset, turvapaikanhakijat, muuttajia ja maan sisäisesti siirtymään joutuneet henkilöt
- ihmisoikeuksien puolustajat
- alkuperäisväestöt tai -yhteisöt Afrikassa.

Amerikan valtioiden ihmisoikeustoimikunta (IACHR) www.oas.org/en/iachr/

Amerikan valtioiden ihmisoikeustoimikunta on Amerikan valtioiden järjestön (OAS) tärkeimpiä riippumattomia elimiä. Sen tehtävänä on edistää ja suojella ihmisoikeuksia Amerikan mantereella. Sen muodostavat seitsemän riippumatonta jäsentä, jotka toimivat henkilökohtaisessa ominaisuudessa. OAS:n vuonna 1959 perustaman toimikunnan päätoimipaikka on Washingtonissa. Toimikunta kuuluu Amerikan valtioiden ihmisoikeusjärjestelmän (IAHRS) instituutioihin yhdessä vuonna 1979 perustetun Amerikan valtioiden ihmisoikeustuomioistuimen kanssa.

Syrjimättömyysperiaate vahvistetaan Amerikan ihmisoikeussopimuksessa. Sen mukaan yleissopimuksen sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia ja varmistamaan, että kaikki niiden lainkäyttövaltaan kuuluvat henkilöt voivat käyttää vapaasti ja täysimääräisesti näitä oikeuksia ja vapauksia ilman minkäänlaista rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, taloudelliseen asemaan, syntyperään tai muuhun yhteiskunnalliseen asemaan perustuvaa syrjintää.

Syrjintäperusteita käsiteltiin perusteellisemmin vuonna 2013 hyväksytyissä yleissopimuksessa kaikkinaisen syrjinnän ja suvaitsemattomuuden torjumisesta ja yleissopimuksessa rasismien, rotusyrjinnän ja muiden niihin liittyvien suvaitsemattomuuden muotojen torjumisesta.

Näistä yleissopimuksista jälkimmäinen koskee rotua, ihonväriä, sukuperää ja kansallista tai etnistä alkuperää, kun taas ensimmäinen kattaa syrjinnän, joka perustuu kansalaisuuteen, ikään, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun, kieleen, uskontoon, kulttuuri-identiteettiin, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, yhteiskunnalliseen alkuperään, sosioekonomiseen asemaan, koulutustasoon, asemaan muuttajana, pakolaisena, kotimaahan palautettuna, kansalaisuudettomana tai maan sisäisesti siirtymään joutuneena henkilönä, vammaisuuteen, geneettiseen ominaisuuteen, henkiseen tai fyysiseen terveydentilaan, tartuntataudit ja invaliditeetin aiheuttavat psyykkiset sairaudet mukaan luettuina, tai muuhun seikkaan.

Syrjimättömyysperiaate vahvistetaan muissa yleissopimuksissa ja julistuksissa, jotka koskevat erityisryhmiä:

- Amerikan valtioiden yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisestä, siitä rankaisemisesta ja sen poistamisesta
- yleissopimus kaikkinaisen vammaisten henkilöiden syrjinnän poistamisesta
- yleissopimus ikääntyneiden henkilöiden ihmisoikeuksien suojaamisesta
- Amerikan valtioiden julistus alkuperäiskansojen oikeuksista.

Muita alueellisia sopimuksia

Arabiliitto (LAS) www.lasportal.org⁶¹

Vuonna 2004 hyväksytyn **arabimaiden ihmisoikeusperuskirjan** artiklan 3.1 mukaan jokainen peruskirjan sopimusvaltio sitoutuu varmistamaan, että kaikki sen lainkäyttövaltaan kuuluvat henkilöt voivat käyttää peruskirjassa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia ilman rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskonnolliseen vakaumukseen, mielipiteeseen, ajatukseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, varallisuuteen, syntyperään taikka fyysiseen tai psyykkiseen vammaan perustuvaa erotusta.

On aiheellista panna merkille, että muun muassa entinen YK:n ihmisoikeusvaltuutettu Louise Arbour on katsonut, ettei arabimaiden ihmisoikeusperuskirja ole täysin yhteensopiva kansainvälisten ihmisoikeusnormien kanssa, erityisesti mitä tulee lapsen ja naisten oikeuksiin sekä sionismin rinnastamiseen rasismiin kanssa.

---

⁶¹ Tämän verkkosivuston sisällöstä iso osa on saatavilla vain arabian kielellä.

Arabiliitto on perustanut **arabimaiden pysyvän ihmisoikeuskomitean**. Komitealla ei ole seuranta- eikä valitusmekanismia, vaan sen tehtävät ovat seuraavat:

- Laatia säännöt jäsenvaltioiden väliselle yhteistyölle ihmisoikeuksien alalla.
- Muodostaa arabimaiden kanta ihmisoikeuskysymyksiin alueellisella ja kansainvälisellä tasolla.
- Laatia ihmisoikeussopimuksia, jotka toimitetaan Arabiliiton ulkoministerineuvostolle hyväksyttäväksi.
- Tutkia ihmisoikeuksiin liittyviä arabimaiden sopimuksia ja antaa lausunto niiden yhteensopivuudesta ihmisoikeusperiaatteiden ja -normien kanssa.
- Edistää ihmisoikeussopimusten ja -suositusten täytäntöönpanoa.
- Antaa suosituksia kaikista ihmisoikeuskysymyksistä, jotka Arabiliiton neuvosto tai pääsihteeristö taikka jokin jäsenvaltio on esittänyt pysyväälle komitealle.
- Edistää yhteistyötä ihmisoikeuskoulutuksen alalla.

ASEAN⁶² www.humanrightsinasean.info

Vuonna 2012 hyväksytyn ASEANin **ihmisoikeusjulistuksen** yleisperiaatteen nro 2 mukaan jokaisella on oikeus peruskirjassa tunnustettuihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista esimerkiksi rotuun, sukupuoleen, ikään, kieleen, uskoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, taloudelliseen asemaan, syntymäasemaan, vammaisuuteen tai muuhun asemaan perustuvaa erotusta.

ASEANin hallitustenvälinen ihmisoikeustoimikunta (AICHR) on vuonna 2009 perustettu ASEANin alueellinen ihmisoikeusinstituutio.

---

⁶² Kaakkois-Aasian maiden liitto.

Sen tehtävät ovat seuraavat:

- Luoda strategioita ihmisoikeuksien ja perusvapauksien edistämiseksi ja suojelemiseksi.
- Laatia ASEANin ihmisoikeusjulistus.
- Lisätä yleistä tietoisuutta ihmisoikeuksista koulutuksen, tutkimuksen ja tiedon levittäminen avulla.
- Kehittää valmiuksia ASEANin jäsenvaltioiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusvelvoitteiden ja ASEANin ihmisoikeussopimusten tehokasta täytäntöönpanoa varten.
- Kannustaa ASEANin jäsenvaltioita ratifioimaan kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia.
- Tarjota ASEANille sen pyynnöstä neuvontapalveluja ja teknistä apua ihmisoikeuskysymyksissä.
- Käydä vuoropuhelua ja suorittaa kuulemisia muiden ASEANin elinten ja ASEANiin yhteyksissä olevien yhteisöjen kanssa, kansalaisjärjestöt ja muut sidosryhmät mukaan luettuina.
- Hankkia tietoja ASEANin jäsenvaltioilta ihmisoikeuksien edistämisestä ja suojelemisesta.
- Laatia yhteisiä toimintamalleja ja kantoja ASEANia kiinnostavista ihmisoikeuskysymyksistä.
- Laatia aihekohtaisia ihmisoikeustutkimuksia.
- Suorittaa muita ASEANin ulkoministerikokouksen osoittamia tehtäviä.

AICHR:n toimeksiannossa siitä ei tehty seuranta- tai valitusmekanismia. Viime vuosina käytäntö on kuitenkin muodostunut sellaiseksi, että AICHR voi vastaanottaa ilmoituksia ja valituksia. Koska valituksista keskustellaan suljetuissa kokouksissa, ei ole mahdollista vahvistaa millaisista tapauksista, jos ylipäättään, on keskusteltu AICHR:ssä. AICHR ei toistaiseksi ole ryhtynyt mihinkään julkiseen toimenpiteeseen ihmisoikeustilanteeseen tai valitukseen vastaamiseksi.